

TÜRKİYE BÜYÜK MİLLET MECLİSİ

YASAMA DÖNEMİ
24

YASAMA YILI
3

KADIN ERKEK FIRSAT EŞİTLİĞİ ALT KOMİSYONU
TUTANAK DERGİSİ

26 Şubat 2013 Salı

KADIN ERKEK FIRSAT EŞİTLİĞİ ALT KOMİSYONU
GÖRÜŐME TUTANAKLARI

26 Şubat 2013 Salı

---0---

K O N U

	<u>Sayfa</u>
Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme hakkında	1:30

İ Ç İ N D E K İ L E R

	<u>Sayfa</u>
BİRİNCİ OTURUM	1:30
Doç. Dr. İpek İLKKARACAN (İstanbul Teknik Üniversitesi İşletme Fakültesi)	1:8, 9:11
Zübeyde KARAGÖZ (Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü)	8:9
Prof. Dr. Kâmil TÜĞEN (Dokuz Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü Başkanı)	11:16, 17
Pınar ÖZEL (Kalkınma Bakanlığı Planlama Uzmanı)	16:17, 23, 28
Mehmet Kerim YILDIZ (Ağrı)	17:18
Nurdan ŞANLI (Ankara)	18
Prof. Dr. Gülay GÜNLÜK ŞENESEN (İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Anabilim Dalı Başkanı)	19:27, 27:28, 28:29
Mustafa ŞAHİN (TBMM Uzmanı)	27, 29:30

Açılma Saati: 15.18
Kapanma Saati: 17.20

26 Şubat 2013 Salı
BİRİNCİ OTURUM
Açılma Saati: 15.18
BAŞKAN: Alev DEDEGİL (İstanbul)

0

BAŞKAN – Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadın Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonunun “Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme” konulu alt komisyon toplantısını açıyorum. Hepinize hoş geldiniz diyorum.

Değerli milletvekili arkadaşlarım, değerli hocalarımız, uzmanlarımız, bürokratlarımız ve Komisyonumuzun çalışanlarını tekrar selamlıyorum.

Bugün gündemimizde, Sayın Prof. Dr. Gülay Günlük Şenesen Hocamız var, İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Ana Bilim Dalı Başkanı; Prof. Dr. Sayın Kamil Tügen var, 9 Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü Başkanı; yine çok değerli hocamız Sayın Doç. Dr. İpek İlkaracan var, İstanbul Teknik Üniversitesi İşletme Fakültesi öğretim üyesi. Saydığımız çok değerli hocalarımızın daha önce toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konulu çalışmalarını nedeniyle kendilerini bugün buraya rica ettik, bizleri kırmadılar. Tekrar hoş geldiniz diyorum.

Bana iletilen bilgiye göre, galiba, konuşma, sunum yapma sırasını hocalarımız aralarında düzenlemişler. Biz de o sıraya sadık kalarak ilk sözü Sayın Doç. Dr. İpek İlkaracan’a veriyorum.

Buyurun.

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ İŞLETME FAKÜLTESİ DOÇ. DR. İPEK İLKKARACAN – Teşekkür ediyorum, davet için de teşekkür ediyorum.

Şimdi ben toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme konusuna makroekonomi politikaları açısından bir perspektif getirmek istiyorum. Toplumsal cinsiyete dayalı bütçeleme makroekonomi politikalarıyla nasıl bir kesişme noktasında ve bunu da Türkiye’de istihdamdaki kadın-erkek eşitsizliği, iş gücü piyasasındaki toplumsal cinsiyet eşitsizlikleri bağlamında bu kesişme ne ifade ediyor, bütçeyle makroekonomi politikaları arasındaki bu kesişme Türkiye’deki kadın istihdamı sorunu açısından ne ifade ediyor? Böyle bir genel çerçeve çizeceğim, ondan sonra da sözü diğer uzman hocalarıma bırakacağım.

Şimdi, “makroekonomik politikalar” dediğimizde, temel olarak, iki ayağı var bunların; maliye politikaları, yani vergilendirme ve kamu harcamaları, bütçeyle ilgili politikalar ve para politikaları, Merkez Bankasının inisiyatifinde olan para politikaları. Bu makroekonomik politikaların toplumsal cinsiyet açısından, örneğin, ayrıştırılmış etkilerini ya da eşitlik, eşitsizlik, yoksulluk gibi tabandaki etkilerini anlamak çok da kolay değil çünkü bu politikalar genelde insanları doğrudan değil,

dolaylı yollardan etkiliyorlar. Diğer Hükümet politika ve programları üzerindeki etkileri ya da değişik piyasalar üzerindeki etkileri aracılığıyla dolaylı bir etki söz konusu.

Örneğin, "sıkı para politikası" dediğimizde, günümüzde -işte, Avrupa kriziyle de ilgili en çok konuşulan konulardan bir tanesi para politikası- böyle bir, bu tip bir politika piyasadaki likiditeyi kısarak bunun üzerinden fiyat istikrarı sağlamayı hedefliyor ve bu anlamda aslında direkt insanları etkileyen ya da değişik grupları değişik etkileyecek bir politika olduğunu hemen algılamak çok da kolay değil. Ancak bu tip bir politikanın yatırımlar, üretim ve tüketim üzerindeki frenleyici etkileri sonucunda aslında işsizliği artırıcı sonuçları ortaya çıkabiliyor ve sıkı para politikası istihdam yaratmayı frenlediği ölçüde, bu aslında kadınları erkeklerden farklı bir şekilde etkilemesinin bir yolu çünkü kadınlar, özellikle Türkiye gibi ülkelerde zaten ikincil iş gücü konumundalar, zaten çok düşük istihdam oranları var. Esas çalışma yaşındaki erkeklerin ise neredeyse tamamı -25-55 yaş arasına baktığımızda erkeklerde istihdam oranı yüzde 100'lere yaklaşıyor aslında- iş gücü piyasasına zaten absorbe edilmiş durumda. Bu anlamda, istihdamı frenleyici makroekonomik politikalar her şeyden önce kadının o iş gücü piyasasından dışlanmasının makroekonomik bir tabanını oluşturabiliyor.

Bunun ötesinde, tabii, farklı gene etkileri... Örneğin, sıkı para politikası fiyat istikrarının ötesinde döviz kuru üzerinde yerli para birimini değerlendireci etkisiyle kadınların yoğunlaştığı tekstil gibi, ihracata yönelik, imalat sanayisi, tekstil sanayisi ya da turizm gibi hizmet sektörlerini olumsuz etkileyerek iş gücü piyasası üzerinde gene kadınlar ve erkekler açısından farklı etkiler yaratabiliyor. Tabii, bunlar dolaylı etkiler ve bu tip, tabandaki, değişik sosyal gruplar üzerindeki etkilerini direkt olarak değerlendirmek çok da kolay değil. Bu açıdan toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme makroekonomik politikaları aslında toplumsal cinsiyetlendirmek açısından iyi bir araç ve buna para politikası gibi bir yerden başlamaktansa kamu bütçesinden başlamak toplumsal cinsiyetlendirmeye daha kolay, iyi bir başlangıç çünkü toplumsal cinsiyete ilişkin bu etkileri maliye politikalarında görmek, ayırtırmak para politikasında görmekten daha kolay.

Şimdi, bu, Türkiye bağlamında ne ifade ediyor? İşte, biliyoruz ki, Türkiye 2000'li yıllarda takriben yüzde 25'lik bir kadın istihdam oranıyla dünyadaki -takriben- 200 ülke arasında en düşük 10'uncu orana sahip. Bu toplumsal cinsiyet uçurumundan, kadın-erkek arasındaki istihdam uçurumundan çok dem vuruldu son yıllarda ve Hükümetin de politika gündemine girdi. Fakat daha az konuşulan, aslında bir o kadar, toplumsal cinsiyet uçurumu kadar önemli olan bir tarafı var, o da şu: Sadece kadın ve erkek arasında istihdam uçurumu yok, aynı zamanda, kadınlar arasındaki ayrılaştırılmış gruplara baktığımızda, eğitim ve medeni duruma göre, kadınlar arasında çok büyük uçurumlar olduğunu görmekteyiz ve soruna da doğru politikaları geliştirmek açısından bu katmanlı eşitsizlikleri ortaya koymak çok önemli. Bir de, bunun ötesinde, zaten iş gücü piyasasında olan az sayıda kadın var. Bu arada bu kadınların önemli bir kısmı, istihdamdaki her 3 kadından 1 tanesi ücretsiz aile içi işçi konumunda, tarımda çalışan kadınlar. Onun için aslında para karşılığı, bir gelir karşılığında çalışan

kadın istihdam oranımız, kadınları çıkarırsak, ücretsiz aile işçilerini, daha da düşük, yani oldukça ciddi bir uçurum söz konusu. Bir de bunun ötesinde, iş gücü piyasasına giren kadınlar ve erkekler arasında eşitsizlikler var. Belki o da daha az konuşulan ama istihdam uçurumu açısından da önemli bir konu. Yani, işte, bildiğimiz üzere, kadınların belirli sektörler ve mesleklerde yoğunlaşması, birzdan onunla ilgili verileri paylaşacağım, “yatay ayrımcılık” dediğimiz; kadınların karar verme mekanizmalarına ulaşamamaları, özel sektörde ya da kamuda “dikey ayrımcılık” dediğimiz, bir de kadın-erkek ücret uçurumu gibi değişik eşitsizlikler iş gücü piyasasına girseler bile kadınlar ve erkekler arasında devam etmekte.

Şimdi, dedim ki, 1’incisine ilişkin medeni duruma ve eğitim durumuna göre istihdam oranları arasında, kadınlar arasında da ciddi uçurumlar var. Bu gördüğümüz grafikte iş gücüne katılım oranlarını sadece kadın-erkek olarak ayırtmadık, aynı zamanda eğitime ve medeni duruma göre ayırttık. En üstte gördüğünüz turkuaz eğri, evli erkeklerin eğitim seviyesine göre iş gücüne katılım oranları. Gördüğünüz üzere, erkekler şurada, ilkokul eğitilmiş erkekler, lise eğitilmiş erkekler ve üniversite eğitilmiş erkekler neredeyse yüzde 100’e yakın oranlarda iş gücüne katılmaktalar. Bu esas çalışma yaşı 20-44 yaş arası, kentlerdeki nüfusa bakıyoruz. Evli kadınlar ise, en alttaki sarı eğriyle veriliyor. Örneğin, ilköğretim mezunu diplomalı erkekler yüzde 100’e yakın, yüzde 95 gibi bir oranda iş gücüne katılırken aynı diplomaya sahip olan evli kadınlar yüzde 15 civarında bir iş gücüne katılım oranına sahip. Gene aynı diplomaya sahip ama evli olmayan kadınlar, hiç evlenmemiş kadınların ise yüzde 40’ın üzerinde iş gücüne katılım oranları. Liseye baktığımızda, hiç evlenmemiş kadınlarda yüzde 55’e yakın bir oranla oldukça yüksek iş gücüne katılım var lise mezunlarında. Evlendiklerinde bu iş gücüne katılım takriben yüzde 25 gibi çok daha düşük bir orana kadar inmekte. Üniversitede de böyle, evli kadınlar ile hiç evlenmemiş kadınlar arasında bir farklılık var ama üniversitede bu uçurum en düşük orana inmekte ve bekâr üniversite mezunu kadınlarla erkeklerin iş gücüne katılım oranları eşitlenmiş durumda. Yani, toplumsal cinsiyette uçurumun kapandığı tek kategori, üniversite mezunu, hiç evlenmemiş kadınlar ve erkekler arasında.

Şimdi, burada, bu yüzden aslında bugüne kadar da politika diskuruna baktığımızda, işte, “Niye kadın istihdamı?” sorunu var. İki temel konu telaffuz ediliyor; bir tanesi eğitim, diğeri ise zihniyet konusu.

Şimdi, birincisine gelirse eğer, eğitim konusuna, burada gördüğümüz üzere, lise diplomalı erkek yüzde 100’e yakın iş bulabiliyor ya da ilkokul diplomalı erkek yüzde 100’e yakın bir katılım oranına sahip olabiliyor. Bu oran aynı eğitime sahip kadınlar için daha düşük. O zaman bunu bir tek eğitimle açıklamak mümkün değil. Ayrıca, ilkokul eğitilmiş kadın evlenmediği takdirde, evli olmadığı takdirde neredeyse yarı yarıya yakın, yüzde 40’ın üstünde bir oranla iş gücüne katılırken evlilik ve çocukla birlikte bu katılım oranında ciddi bir düşüş var, her bir eğitim seviyesinde. O yüzden “Bu iş bir eğitim sorunudur.” deyip çıkmak bizi yanlış yollara... Tabii ki eğitim önemli fakat burada asıl

sormamız gereken: “Neden eğitim erkekler için iş gücüne katılım önünde bir engel olmazken bu kadınlar için bir engele dönüşüyor?”

Şimdi, tabii, bunun arkasında, benim de üyesi olduğum Kadın Emeği ve İstihdamı Girişimi Platformu, KEİG Platformu -sınıırım burada da sunumları oldu- bizim bir süreden beri politika diskuruna sokmaya çalıştığımız -ki, gerçekten de bu politika gündemi de bu doğrultuda değişmeye başladı- burada kadınların ve erkeklerin iş gücü piyasasına girmek ve dışında kalmakla ilgili yaptığı fayda/maliyet analizinde, ev içerisinde ücretsiz işlerin, özellikle çocuk bakımı, yaşlı bakımı, ailenin engelli ya da hasta bireylerin bakımı gibi bakım işlerinin yükünün önemli bir engel teşkil ettiği ve üniversite mezunları arasında bu ev içerisindeki ücretsiz işleri piyasadan tedarik edebilme yönünde - çünkü kazanılan ücret bunları piyasadan tedarik etmeye izin verdiği için- daha fazla olanak olduğu ve üniversite mezuniyetinin kadınlar açısından bir çeşit ehliyet, yani iş gücü piyasasına girişte bir ehliyet olmasının arkasındaki temel neden kalifikasyondan ziyade, aslında ev içerisindeki ücretsiz işleri, bakım hizmetlerini piyasayla ev arasında paylaşırma olanağının, kazanılan ücretler daha yüksek ve iş koşulları daha makul olduğu için bu paylaşırma imkânının olması.

Şimdi, o zaman, bu bağlamda, ben iki konuya dikkat çekmek istiyorum. Bir tanesi, bu bakım hizmetlerinin üretim yükünün eşitlikçi paylaşımı için gerekli yasal ve kurumsal mekanizmaların eksikliği. İki çeşit paylaşımından, şimdiye kadar aile ve kamu arasındaki paylaşımından bahsettim ama bir de bu bakım hizmetlerinin bir kısmı tabii ki ev içerisinde kalmaya devam edecek. Değişik yasal ebeveyn izni, babalık izni gibi uygulamalarla ev içinde kalan kısmının da aile içerisinde, kadın-erkek arasında eşit paylaşımına yönelik yasal mekanizmaların eksikliği.

Bir de, bunun ötesinde, tabii ki makroekonomik politikaların istihdam yaratma etkisi çünkü diğer ülkelerdeki gelişimlere baktığımızda şunu görüyoruz: İstihdam talebi arttıkça bir ülkede, kadınlar ikincil iş gücü konumundan, Avrupa’da da bu böyle, İkinci Dünya Savaşı sonrasında istihdam talebinin artışıyla birlikte, kadınlar ikincil iş gücü konumundan piyasaya absorbe edilmeye başladıklarında devlet de işin içine girerek bu okul öncesi çocuk eğitimi, çocuk bakımı gibi konularda hizmet sağlamaya başlıyor. Yani kadın iş gücüne olan talep arttıkça devletin de bu konularda elini taşın altına koyma motivasyonu, eğilimi artıyor ve bu şekilde kamuyla aile arasında giderek eşitlenen bir paylaşım ortaya çıkıyor çocuk bakımı ve yaşlı bakımında. Aynı zamanda, annelik izni, ebeveyn izni, ücretli ebeveyn izni gibi uygulamalar gene kadın-erkek bu istihdam artışı nedeniyle iş gücüne entegrasyonun olgunlaştığı ekonomilerde yasal mekanizmalarda dönüşmeye başlıyor. Ebeveyn izni, çocuk izni... İspanya’da 1990’ların sonunda, 2000’lerin başında çıkan iş ve aile yaşamını uzlaştırma yasası var. Çocuk izninin ötesinde ailede yaşayan bireylere, hastalanan bireylere bakmak için hem kadın hem erkek çalışana, yılın belirli bir süresini aşmayacak şekilde yıllık ücretli izin hakkı veriliyor örneğin bakım izni altında. Şimdi, ama, bütün bunların gerçekleşmesi aslında kamu harcamaları ve bütçeyle ilgili, kamu harcamalarında önceliklerin ne olduğuyla bağlantılı.

Şimdi, örneğin, okul öncesi çocuk eğitimi. Bu, OECD ülkelerini karşılaştıran 2003-2004 yıllarına ait veriler. Türkiye için güncelleyebilirim ama tüm OECD'yi karşılaştırması açısından biraz eski olmasına rağmen -çok da eski değil- bu verilerin, bu tabloların anlamlı olduğunu düşünüyorum. 3 yaş altı, 0-2 yaş arasındaki çocukların okul öncesi eğitim kurumlarından faydalanma oranı veriliyor OECD ülkeleri için. Türkiye için hiçbir şey görmüyoruz çünkü Türkiye için 3 yaşın altındaki çocuklar okul öncesi eğitim kurumlarına gidiyor mu, gitmiyor mu, bununla ilgili verimiz dahi yok, yani zaten olsa da çok düşük de, bununla ilgili veri dahi yok. Bu, 3-5 yaş arasındaki çocuklar için okullaşma oranı, gene Türkiye en düşük olan ülkeler arasında. Belki şuradan biraz daha net olarak görmek mümkün, burada ayrıca rakamlar veriliyor çünkü. 3 yaş altı için Türkiye'de rakam yok. Bütün OECD ülkelerinde takriben yüzde 30, yüzde 50'lere varan rakamlar da var. 3 yaş için yüzde 1,7, 2004 rakamı. Ben en son 2010 verisini söyleyebiliyorum. 2010 verisi yüzde 6 gibi bir rakama çıkmış durumda 3 yaş için. 4 yaş için yüzde 3,4 gözüküyor. 2010 verilerine göre yüzde 15'e çıkmış durumda Türkiye'de, yani bir artış var ama hâlâ çok düşük. 5 yaş için burada yüzde 26 görünüyor ama biliyorsunuz, hazırlık sınıfını zorunlu hâle getirmesiyle yüzde 60-70'lere çıkmış bir okul öncesi eğitim oranı var 5 yaşta. Bu da çocuk bakım izinleriyle ilgili gene OECD ülkeleriyle karşılaştırmalı.

Annelik iznimiz on altı haftayla diğer OECD ülkelerinin alt sınırında ama benzeşiyor pek çok ülkeyle. Ebeveyn izni devlet memurları için yirmi dört ay ücretsiz, özel sektörde çalışanlar için henüz öngörülen herhangi bir ebeveyn izni yok. Maaş ödeme oranı üçte 2'si özel sektörde, kamuda yüzde 100'ü. Gene en düşük ödeme oranlarından bir tanesine sahip Türkiye ve pratik uygulanabilirliği bu annelik izninin oldukça düşük çünkü kadınların önemli bir kısmı, yarısına yakını zaten sosyal güvenlik sistemi içerisinde değil, kayıt dışı çalışıyor. Annelik izninden kanunumuz "on altı hafta" diye öngörüyor ama o on altı haftadan faydalanma ancak kayıtlı çalışırsanız geçerli. Onun için, pratik uygulanabilirliği de oldukça düşük.

Şimdi, tabii, bunun, bu eşitsizliğin, toplumsal cinsiyet eşitsizliğinin gene nispeten az konuşulan bir tarafı var çalışma saatleriyle ilgili. Ev içinde ve ev dışında çalışma saatleriyle ilgili buna yansımaları var. Bu TÜİK'in 2006 yılında yaptığı zaman kullanımı anketine göre kadınların günde ortalama, hane halkı bakımı için, yani ücretsiz işlere ayırdıkları saat 5 saat 17 dakikayken, erkekler günde sadece 51 dakika ayırırlar. Ücretli çalışmaya kadınlar ortalama bu 15 artı -yaşlı nüfus da var bunun içerisinde, onun için biraz düşük rakamlar çıkıyor- bir saat ayırırken, erkekler takriben 4,5 saat ayırıyor. Bu günlük çalışma saatlerini 7'yle çarptığımızda, kadınların son derece düşük istihdam oranlarına rağmen, Türkiye'deki kadınların haftalık ortalama çalışma saati 45 saat, erkeğin ise 37 saat, yani kadın-erkek oranı, kadınlar erkeklerden yüzde 22 daha fazla haftalık çalışma saatlerine sahipler. Nasıl oluyor düşük istihdam oranına rağmen? Çünkü ev içerisindeki çalışma saatleri oldukça yüksek. Ev içerisindeki çalışma saatleri, erkeklerin ayırdığının 6 katından fazlasını kadınlar ayırıyor. Hemen altta, tam olarak belki karşılaştırılabilir değil ama bir fikir vermesi açısından İsveç, Fransa ve İspanya'yı

koydum. Bu bizim uluslararası karşılaştırmalı bir OECD araştırmamıza katılan ülkelerdi. İsveç'te ücretsiz ev işlerine kadınların ayırdığı vakit erkeklerin 1,8 katı, Fransa'da 2,3 katı, İspanya'da ise 3 katı, Türkiye'de ise 6 katı. Şimdi burada da eğitime ve medeni duruma göre farklılaşmaları görebilirsiniz. Bakın, ilkokul mezunlarında bu eşitsizlik en yükseğe çıkıyor, üniversite mezunlarında 3,5'le en düşük düzeye ulaşıyor ama üniversite mezunu ya da istihdamdaki kadınlara baktığımızda, bakın, çalışma saati toplam çalışma saatleri 59 saatle en yüksek saatler. Yani, kadının iş gücü piyasasında çalışmaya başlaması demek oldukça yüksek çalışma saatlerini, çünkü ev içinde de çalışmayı devam ettirdiği için, ev içindeki yükü de üstlenmeye devam ettiği için oldukça yüksek çalışma saatlerine razı olması demek. Bu yüzden de iş gücü piyasasına giristen ziyade kadının iş gücü piyasasında kalmasının sürdürülebilir olmasında bir sorun var. Bunun iş gücü piyasasına yansımaları var. Hâliyle kadınlar ev içerisinde bu ücretsiz işlere bu kadar saat ayırdıklarında, evli kadınlarda iş gücü piyasasında çalışma saatleri 44 saat, hiç evlenmemiş kadınlarda 50 saatle erkeklerle benzeşiyor. Erkeklerde ise evli ya da hiç evlenmemiş olmak iş gücü piyasasına ayırdıkları çalışma saatlerini etkilemiyor, her ikisinde de takriben 54 saat. Kadınlarda ise 6 saatlik bir fark var bekâr kadınlarla evli kadınlar arasında. Evli kadınların yüzde 21'i... Türkiye'de esnek çalışma çok gündeme geliyor son günlerde kadın istihdamını artırmak için ama yüzde 21'i zaten evli kadınların Türkiye'de esnek çalışıyor, yarı zamanlı, otuz beş saatin altında çalışıyor. Bu da AB ortalamasına yakın, AB ortalaması civarında bir yarı zamanlı çalışma, yani bizim daha fazla yarı zamanlı çalışmayı aslında tematisize etmemize çok da gerek yok, sihirli bir çözüm olmayacak bu. Bekâr kadınların ve erkeklerin ise sadece yüzde 6'sı, yüzde 4'ü yarı zamanlı çalışmakta.

Tabii, bu çalışma saatleriyle bağlantılı olarak mesleki ayrımcılık da bir arada geliyor. Örneğin, kadınların yüzde 10 gibi, yüzde 9 gibi meslekte en düşük oranları oluşturduğu mesleklere baktığımızda, örneğin bir tanesi, çok konuştuğumuz "Niye kadınlar, kanun yapıcılar, üst düzey yöneticiler ya da müdürler arasında yoklar?" Toplam meslektekilerin yüzde 10'unu oluşturuyor kadınlar sadece. Bakalım çalışma saatlerine, eli dokuz saatle, neredeyse altmış saate yaklaşan bir saatle kanun yapıcılar, üst düzey yöneticiler ve müdürler en yüksek çalışma saatlerine sahip. Kadınların ise çok daha düşük. Kadınların mesleğin çoğunluğunu oluşturduğu profesyonel meslek grupları yüzde 40, büro ve müşteri hizmetleri yüzde 40, bunlardaki çalışma saatlerine baktığımızda da iş gücü piyasasında en düşük saatleri gözlemlediğimiz meslekler olduğunu görüyoruz. Hem erkekler için düşük -kırk üç saat örneğin- hem kadınlar için düşük ve kadınlar bu meslekte yarı yarıya ulaşmış durumdadır. Demek ki iş gücü piyasasının çalışma saatleriyle ilgili talepleri de bu mesleki ayrımcılığa yansımalarını bulmakta.

Şimdi, bunu toplamak gerekirse, her şeyden önce, bu ücretsiz, ev içindeki işlerin aileyile kamu arasında paylaşılması açısından ve istihdam yaratılması açısından iki konu bütçeyle ilgili önümüze çıkmakta. Bir tanesi, maliye ve aynı zamanda para politikaları. Sıkı maliye politikalarının izlenmesi ya da sıkı para politikalarının izlenmesinin toplumsal cinsiyete göre ayrıştırılmış şekilleri var ve Türkiye'de özellikle kadın istihdamı açısından bu önemli çünkü fiyat istikrarının öncelikli ve

istihdamın ise ikinci, yani dolaylı bir hedef olduğu makroekonomik büyüme stratejisi altında kadınlar ve erkekler açısından istihdam uçurumu artmaya devam edecek çünkü kadınları bu düşük istihdam oranlarından iş gücü piyasasına absorbe edebilmek için Türkiye'nin daha yüksek istihdam yaratan makroekonomik büyüme stratejilerine geçmesi gerekiyor. Hatta son kertede, işveren olarak devlet programları var. Bu Arjantin, Güney Afrika, Hindistan gibi, hatta kısmen Amerika Birleşik Devletleri gibi değişik yerlerde uygulandı işsizlik sorununa karşı olarak. Türkiye ufak bir uygulamasını yaptı 2008-2009 yılında. Fakat faydalanan sayısına baktığımızda, burada da gene erkeklerin çok daha yüksek oranlarda faydalandığını görüyoruz. Zaten o uygulama da bitti.

Bunun ötesinde, kamu bütçesinde harcama öncelikleri, yani bakım hizmetleri sektörüne yatırım ve sübvansiyonlar. Bu konunun gündeme geldiği 2008-2009 yılından beri, aslında Hükümet ile ilgili Bakanlık bu konuyu oldukça sahiplendi ve geçtiğimiz yılda da medyaya da yansıdı. 300 liraya kadar bir kreş yardımı gibi, Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının bir hazırlığı oldu. Bir program, politika hazırlığı oldu. Fakat son aşamada, bildiğimiz kadarıyla, Maliye Bakanlığı ve Ekonomi Bakanlığı bunun, Türkiye'nin bu kriz ortamında kaldıramayacağı bir yük olduğu gerekçesiyle rafa kaldırdığını görüyoruz. Mesela, burada, kamu bütçesinde öncelikler konusu, neyin öncelik olduğu ve aynı zamanda "Bu eğer bir öncelik hâline gelirse bunun makroekonomik etkileri ve mikroekonomik etkileri neler olacaktır?" diye gerekli bir detaylı araştırma yapılmadan aynı zamanda rafa kaldırılması bizim toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme açısından giriş noktamız olabilir.

Şimdi buna bir örnek vermek istiyorum. Levy Ekonomi Enstitüsünün Amerika'da, New York'ta, Amerika Birleşik Devletleri'nde krizden sonra ve Güney Afrika'da 2010 yılında yaptığı iki uygulamalı çalışma var. Sosyal bakım hizmetlerine kamu yatırımlarının makroekonomik etkilerine ve aynı zamanda yoksulluk ve eşitsizlik üzerindeki etkilerine bakan uygulamalı çalışmalar bunlar, bir politika simülasyonu. Sosyal bakım hizmetleri derken belirli bir miktar -Amerika için sanırım, hatırladığım kadarıyla ele aldıkları yatırım miktarı 50 milyar dolarlık- Amerika Birleşik Devletleri'nde "50 milyar dolarlık bir yatırımın yarısının okul öncesi çocuk bakımı, eğitimi, yarısının da yaşlı bakımı hizmetlerine yapılacak kamu yatırımlarına dönüştürülürse, bunun, istihdam yaratma, yoksulluk ve toplumsal cinsiyet eşitliği üzerindeki etkileri ne olacak?" diye üç aşamalı bir araştırma, uygulamalı araştırma yapıyorlar ve bu sonuçları, "Eğer aynı, 50 milyar dolarlık yatırımı Amerikan Hükümeti fiziksel altyapı yatırımlarına yöneltseydi o zaman istihdam, eşitsizlik, yoksulluk üzerindeki etkileri ne olacaktı?" diye bakıyorlar ve bulguları şöyle: Sosyal bakım hizmetleri sektörüne yapılan yatırımlar, fiziksel altyapıya göre, her şeyden önce iki katı iş yaratıyor, yani istihdam yaratma kapasitesi sosyal bakım hizmetleri sektörünün çok daha yüksek fiziksel altyapı yatırımlarına göre. Neden? Çünkü daha emek yoğun sektörler.

İkincisi, yaratılan işlerin, çünkü bir tek kendisinde iş yaratmıyor, sosyal bakım hizmetine yapılacak bin dolarlık bir yatırım, talep artışı, tabii, diğer sektörlerle etkileşim içerisinde, ulaşım, imalat,

tarım gibi diğer sektörlerde de artan talebi beraberinde getiriyor. Bu işlerin nasıl dağıldığına bakıyorlar. Eğer bu işler yaratılsaydı, sosyal bakım hizmetine yapılan yatırımların yarattığı işlerin yüzde 42'sinin, yani yarısına yakınının lise ve altı eğitilmiş gruba gideceğini, hâlbuki fiziksel altyapı yatırımlarında sadece yaratılan işlerin yüzde 14'ünün lise ve altı eğitilmiş gruba gideceğini buluyorlar. Yani, sonuçta, sosyal bakım hizmetine yapılan yatırımlar sadece çok daha yüksek oranda iş yaratmıyor, aynı zamanda bu yaratılan işler daha yoksul hanelere yönelik, onların ulaşabileceği, kalifikasyonlarının yeterli olabileceği işler oluyor. Toplumsal cinsiyet eşitliği açısından bakıldığında, gene sosyal sektöre, bakım sektörüne yapılan yatırımlardan kaynaklanan işlerin yüzde 90'ına yakınının kadınlara uygun, kadınların ulaşabileceği işler olduğu, fiziksel altyapı yatırımlarında ise -çok erkek sektörler fiziksel altyapı sektörleri- sadece yüzde 12'si kadınlardan tarafından ulaşılabilir işler olarak saptanıyor. Tabii, aynı zamanda başka bir toplumsal cinsiyet eşitliği etkisi daha var. Sosyal bakım hizmetlerinin kamu tarafından sunulan kurumsal hizmetlere dönüşmesi sadece kadınlara istihdam yaratma, daha yoksul kadınlara, düşük eğitilmiş kadınlara istihdam sağlamanın ötesinde, kadınların üzerindeki bakım yükünü, o ev içi çalışma saatlerini kısmen azaltan ve hâliyle, eğitime geri dönme, kendilerini geliştirme, istihdama katılma, iş gücü piyasasına katılma, politikaya atılma gibi değişik opsiyonları da o boşalan zamanla ortaya çıkaran ayrı bir eşitlik etkileri var.

Aynı çalışmayı biz şimdi Türkiye için yapmak istiyoruz. Bunun ön hazırlıklarına başladık. Gerekli veri setini eğer toparlayabilirsek -en zorlu kısmı verilere ulaşabilmek, maalesef Amerika gibi değil- eğer o verilere ulaşabilirsek bu Amerika ve Güney Afrika için yapılan -şimdi Levy Enstitüsü Brezilya ve Yunanistan için yapmaya başladı, biz de Türkiye'den bir teklifle gittik- benzer bir çalışmayı Türkiye için yapıp Aile ve Sosyal Politikalar Bakanlığının Ekonomi ve Maliye Bakanlığıyla yapacağı pazarlıkta bir ek destek olarak kendilerine sunmayı hedefliyoruz.

Ben burada şimdi diğer hocalarıma bırakıyorum sözü.

BAŞKAN – Çok teşekkür ediyorum.

Komisyonumuzun değerli üyelerinden ya da daimî bürokratlarımızdan katkı sağlamak isteyen?

Zannediyorum, KSGM'nin özellikle bu kreş yardımı konusunda herhâlde bir açıklaması olması gerekiyor.

Buyurun.

KADININ STATÜSÜ GENEL MÜDÜRLÜĞÜ TEMSİLCİSİ ZÜBEYDE KARAGÖZ – Çok teşekkür ederim hocam sunumunuz için.

Şöyle ki: Rafa kaldırılmadı o çalışma. Evet, haklısınız, çalışmaları yapıldı bu yönde ama daha sonra, dediğiniz gibi, detaylı araştırma üzerinde duruluyor ve şu anda o çalışma geniş bir şekilde devam ediyor. “Nasıl olacak, onun modeli nasıl uygun olur, pilot çalışma mı gerektiriyor?” bu yönde çalışma devam ediyor, rafta değil. Bunu söylemek isterim.

Teşekkürler.

BAŞKAN – Teşekkür ediyorum.

Değerli hocam, Türkiye’de bu konu, sizlerin de izlediği gibi, Parlamento çatısı altında ilk defa bir komisyon kurularak tartışılıyor. Bizim şu ana kadar yaptığımız çalışmalarda gördüğümüz şu: Aşağı yukarı bakanlıklarla, ilgili bakanlıklarla olan turu da tamamladık, sivil toplum kuruluşlarıyla da tamamladık. Siz değerli hocalarımızı da, akademisyenlerimizi de son grup olarak bıraktık, daha rahat tartışabilelim, biraz bilgilenebiliriz diye. Gördüğümüz şu ki: STK’larda da, kamu kurumlarında da, aslında toplumda da çok bilinen, çok tartışılan bir konu değil toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme; özellikle bürokratların çok aşına olmadıkları diyelim. Biz bu konuyla ilgili bakanlıklardan ya da belediyelerden uzmanları çağırdığımızda, çok ilgisiz departmanlardan, mesela kültür daire başkanlığından veya işte, gelip de faaliyet raporu gibi kadın çalışmaları, sadece kadın faaliyetlerini anlatanlar oldu. Bizim öyle bir durumda, tabii, bunu, “Hayır, o değil, onun için çağırmadık, aslında konu şudur.” şeklinde, bir yandan da bunları onlarla paylaşma gibi bir ikinci görev çıktı. Yani Komisyon üyesi arkadaşlarımız da dinleyip de bunlardan bir rapor almak değil de önce... Hatta biz sonradan şöyle bir karar verdik, dedik ki: Bari bunlar birinci turlar olsun. Birinci turlarda gelenlere toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemen den meramımız ne, neyi anlamaya gayret ediyoruz, onu bir paylaşalım. Belki de gerekirse ikinci turları yine aynı bürokratlarla yapıp, o arada da zaman geçeceği için onlar da bu arada tekrar bir incelesinler konuyu gibi bir zaruret çıktı.

Benim size bu noktada sormak istediğim şu: Biz bu raporu yayınladıktan sonra şöyle bir pişmanlığımız olsun istemiyoruz. “Filancayla konuşulmalıydı, falan kurumdan da birileri çağırılmalıydı.” Türkiye’de bize önereceğiniz kurum, isim var mı bu komisyonun dinleminde fayda umacağınız?

İkinci soru: Bir de çok enteresan biçimde bazı ülkelerde uygulanmış, bazısında makro ölçekte uygulanırken sonra vazgeçilmiş, birkaç belediyenin sadece uygulama alanına bırakılmış. Örneğin, ilk uygulayan Avustralya. Orada sonradan merkezî iktidarın bunu uygulamaktan makro anlamda vazgeçtiğini görüyoruz. İşte, bir Güney Afrika örneğinden söz ediliyor, İngiltere’den, Almanya’dan, bazı örneklerden söz ediliyor. Sizin bize önereceğiniz, incelememizde fayda olduğunu düşündüğünüz yurt dışı bir model var mı bu konuda çalışma? Yani Türkiye içinde ve Türkiye dışında.

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ İŞLETME FAKÜLTESİ DOÇ. DR. İPEK İLKKARACAN – Şimdi, birinci sorunuza cevaben, uzman yardımcısı arkadaşlara da soracaktım ama unuttum, bunu da hatırlattığınız için teşekkür ederim: Bilgi Üniversitesinde bu kamu harcamalarıyla ilgili, kamu harcamalarının izlenmesiyle ilgili düzenli raporlar çıkaran Bilgi Üniversitesi İktisat Bölümünden Nurhan Yentürk başında. Bizim de İstanbul Teknik Üniversitesinden, bizim bölümden emekli hocamız, sonra Bilgi Üniversitesine geçti. Bilmiyorum, kendisiyle irtibatınız oldu mu? Olmadıysa, ben -kamu bütçesiyle ilgili uzun zamandan beri çalıştığı için, toplumsal cinsiyet bakış

açısından değil özellikle ama saydamlık açısından kapsamlı çalışmalar yapıyorlar- onların katkıda bulunabileceğini düşünüyorum.

Ülke örnekleri açısından, sanırım Gülay Hocamın sunumu şimdi daha çok bu örnekler üzerinden gidecek. Onun için sözü Gülay Hocaya bırakıyorum.

BAŞKAN – Peki, çok teşekkür ediyorum.

Ben çok değerli hocalarımıza aynı zamanda şeyi de sormak isterim: Şimdi, kadınların evde gerçekleştirdiği çok ciddi bir hizmet var ev işleri vesilesiyle. Burada çok ciddi bir ekonomik karşılığı var aslında. Bunun bir ekonomik değer olarak hesaplanarak millî gelire, yani millî gelir x, artı diye bir şey teknik olarak mümkün mü? Bunu teorik olarak söylüyoruz da bunun ölçülmesi ve “millî gelirin, artı” diye bir şey açıp yanına da o miktar neyse onu koyabilmek?

Buyurun.

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ İŞLETME FAKÜLTESİ DOÇ. DR. İPEK İLKKARACAN – Biz İTÜ’de bir tez öğrencimle birlikte yaptık bu çalışmayı. Biraz önce sunumda da kullandığım zaman kullanımı verileri gerekiyor bunun için. TÜİK de 2006 yılında yaptı bu zaman kullanımı anketini. Hâlâ ondan beri de tekrarlamalarını bekliyoruz. Bu da gene ayrı bir öncelik sorunu. Diyolar ki: “Önümüzde o kadar çok yapmamız gereken anket var ki...” Zaman kullanımını 2010’da tekrarlayacaklardı, 2011 oldu, 2012 oldu, hâlâ tam olarak belli değil. 2006 “zaman kullanımı” verilerini kullanarak kadınların o ev içinde, biraz önce size gösterdiğim o saatler üzerinden kim, kadın, erkek, ne kadar ev içi üretime zaman harcıyor, hangi işi yapmak için harcıyor ve piyasada gözlemlediğimiz, eğer bu işi piyasada birinden satın alsaydı kaç tane mal olacaktı? Bu verileri kullanarak bir hesaplama yaptık. Kullanılan yöntemlere göre üç ayrı yöntem var bunu hesaplamak için yapabileceğiniz. Biraz yöntemlere göre değişiyor bulduğumuz miktar ama 2006 gayrisafi yurt içi hasılasının takriben yüzde 30-35’i kadar, üçte 1’i kadar bir miktar buluyoruz ve şimdi bu çalışmayı topluyoruz. Eğer ilgileniyorsanız size de yollayabiliriz aslında bunu çünkü tekrar bir toparlayıp yayınlamak üzere hazırlıyoruz tezdən ziyade.

BAŞKAN – Evet, ilgileniyoruz. Bu Komisyonunda bir de arkadaşlarımla yine karar aldık, bütün katılımcılar ellerindeki her türlü dokümanı, makaleyi iletirlerse, bir de arşiv, küçük bir arşiv oluşturup bizden sonra bu konuda çalışmak isteyenlere de öyle bir alan açalım burada istiyoruz. O yüzden yanınızda yoksa bile sonradan gönderebilirsiniz.

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ İŞLETME FAKÜLTESİ DOÇ. DR. İPEK İLKKARACAN – Size iletteceğim ben bunu.

BAŞKAN – Bir de, şöyle bir şey de var, bu Komisyon, biraz değişik bir komisyon: Şu anda burada aklınıza gelmemiş olabilir ama buradan çıktıktan sonra veya akademik çalışmalara devam ettiğiniz esnada da konuyla ilgili rastladığınız her şeyi bize bilahare de gönderebilirsiniz veya “Ben tekrar geleceğim, tekrar bir şey anlatacağım.” diyebilirsiniz. Bunu “mail”le de yapabilirsiniz. Yani bu rapor yayınlanana kadar kapı her zaman açık, bu katkıyı çok değerli buluyoruz.

Çok teşekkür ediyorum.

Başka ilave etmek istediğiniz bir şey var mı?

İSTANBUL TEKNİK ÜNİVERSİTESİ İŞLETME FAKÜLTESİ DOÇ. DR. İPEK İLKKARACAN – Şimdilik yok.

BAŞKAN – Sağ olun, çok teşekkürler.

Komisyon üyesi arkadaşlarımızın ilave etmek istediği bir şey var mı? Yok.

O zaman, ben, çok değerli hocamıza geçeceğim. Kamil Tüğen, 9 Eylül Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Maliye Bölümü Başkanı Hocamız.

Buyurun.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ MALİYE BÖLÜMÜ BAŞKANI PROF. DR. KÂMİL TÜĞEN – Sayın Türkiye Büyük Millet Meclisi Kadın-Erkek Fırsat Eşitliği Komisyonu Toplumsal Cinsiyete Duyarlı Bütçeleme Konulu Alt Komisyon Başkanı, sayın alt komisyon üyesi milletvekilleri, değerli meslektaşlarım, değerli uzmanlar; öncelikle böyle bir toplantıya davet edilmekten duyduğum memnuniyeti ifade etmek istiyorum. Bu davet telefonuyla, Meclisimizin güncel gelişmeleri çok yakından takip ettiğini ve bu gelişmeleri yasama çalışmaları çerçevesinde uygulamaya sevk etme bakımından önemli çabaların içinde olduğunu memnuniyetle gördüm.

Efendim, benim bu konuda, cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda 2008 yılında, Dr. Ahmet Özen arkadaşımızla yaptığımız bir çalışma vardı. Bu çalışma, ülkemizin gerçekten önemli dergilerinden Maliye Dergisi'nde yayınlandı. Tabii, bizler, maliyeci olarak bütçe alımındaki gelişmeleri izlemeye çalışıyoruz ve bu çerçevede, bu davetle beraber biz bu makale çalışmamızı dört-beş koldan genişlettik, yeni bilgiler ortaya koyduk ve ben bu çerçevede sizlere elde ettiğimiz bilgileri, düşüncelerimizi, değerlendirmelerimizi sunmaya çalışacağım.

Cinsiyet ayrımcılığının önlenmesi ve toplumda kadının statüsünün yükseltilmesi çalışmaları günümüz modern toplumlarının üzerinde ciddiyle durduğu faaliyetler arasında olmaktadır. Bu doğrultuda, birçok ülkede, hukuki anlamda kadının haklarını koruyucu birtakım düzenlemeler yapılmakta, kadın-erkek ayrımcılığına yol açan çeşitli aksaklıklar ortadan kaldırılmaya çalışılmaktadır.

Cinsiyete duyarlı bütçeleme 1980'li yılların ortalarında ilk defa uygulanmaya başlanmıştır ve farklı biçimlerde, usullerde uygulanan bir bütçeleme tekniği olarak karşımıza çıkıyor. Bu tekniğin temel mantığı, devletin mali araçlarını ve özellikle bütçesini kullanarak toplumda kadının daha fazla söz sahibi olmasını ve cinsiyet ayrımcılığının önlenmesini teşvik etmektir.

Dünyada cinsiyet eşitsizliğine ilişkin bazı bilgileri kısaca ifade etmek gerekirse, insanlığın yarısından fazlasını kadınlar oluşturmaktadır ve dünyada yoksulların büyük bölümünü kadınlar ve kızlar meydana getirmektedir. Okuma-yazma bilmeyenler içinde kadın ve kızlar çoğunluktadır. Kadın çalışanların ortalama ücretleri erkeklerin ücret seviyelerinin sadece yüzde 78'ine karşılık gelmektedir.

Kadınlar çalışma zamanlarının yüzde 70'ine yakını ailelerinde ücret almadıkları çalışmalarda kullanılmaktadırlar ki sayın meslektaşımız da bu konuya temas etti. Ve bir başka nokta, dünyada kadınların mülkiyetin sadece yüzde 1'ine sahip oldukları bilgisine ben ulaştım. Bu eşitsizlikler bugüne kadar uygulanan kalkınma stratejilerinin de esasen gözden geçirilmesini gerekli kılmaktadır.

Cinsiyete duyarlı bütçeleme, feminist konularda uzun yıllar mücadele eden grupların çalışmalarının da bir anlamda sonucu olmaktadır ve bu bütçe, kamusal kaynakların cinsiyetler arasında eşit kullanımını garantiye almayı amaçlayan bir yaklaşım ve bu tür bir bütçeleme, ülkedeki mevcut bütçe sürecinin planlamadan başlayarak hedeflerin ortaya konulması, bu hedeflere yönelik kaynakların tahsisi ve hedeflere ne şekilde ulaşıldığının değerlendirilmesi aşamalarında kullanılabilir. Bu bütçeleme, dolayısıyla, toplam kamusal kaynakların ne kadarının kadınlara yönelik olarak kullanıldığının analizi açısından önemli bir araç olmaktadır. Bu çalışmalarda dünya çapında yapılmış olan konferansların da önemli etkisi vardır. Nitekim, bu anlamda Birinci Dünya Kadın Konferansı 1975 yılında toplanmış. Bu toplantılar, tabii, 1980 yılında, 1985 yılında, izleyen yıllarda devam etmiş, 1995 yılında Pekin'de Dördüncü Kadın Konferansı düzenlenmiş. Bu konferans çalışmaları da cinsiyete duyarlı bütçelemenin altyapısını oluşturmuştur.

Ocak 2013 sonlarındaki Davos toplantılarında IMF Başkanı Christine Lagarde -ki Fransız ve bayan Sayın Başkan- Davos'taki konuşmasında, IMF'nin yapısında da bu anlamda değişikliklere gittiklerini, kadın hakları, eşitsizlik, istikrarsızlık, eşitsizlikleri azaltmak için minimum bir ücret üzerinde önemle durduklarını toplantıda ifade etmiştir.

Birleşmiş Milletler Kadınlar Kalkınma Fonu, UNIFEM şeklinde ifade edebileceğimiz fon, 20'den fazla ülkede cinsiyete duyarlı bütçe girişimini desteklemiştir. Yani, bu konu Birleşmiş Milletler'in de destek verdiği bir konu olmaktadır. Bu destek hükümetlerin, sivil toplumun ve parlamenterlerin cinsiyet perspektifinde, mahallî ve millî seviyede bütçe politikaları konusunda yükümlülük almalarını kolaylaştırmıştır.

Burada şuna ben işaret etmek istiyorum. Cinsiyete duyarlı bütçeleme, kamusal harcamaların yüzde 50'sinin erkeklere ve yüzde 50'sinin kadınlara yönelik olması anlamına gelmemektedir, bu vurgulanmaktadır çalışmalarda. Bu bütçelemede, harcamaların, kadın ve erkeklerin önceliklerine göre eşit dağıtımı ve cinsiyet ayrımcılığının azaltılması için kullanılması söz konusudur. Bu tür bütçelemenin vergilemeye bakış açısı da şudur: Vergileri kadın ve erkeklere yüzde 50 oranında yükleme gibi bir amaç burada söz konusu olmamaktadır. Aksine, bu anlayışa uygun bir vergi sisteminde kadın ve erkekler belirli haklara sahip bireyler olarak ele alınmaktadır yani yükün aynı şekilde dağılımı üzerinde durulmamaktadır.

Cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda -Sayın Başkanımızın da ifade ettiği gibi- Avustralya'da ilk uygulamaları görmekteyiz. 2000'li yıllardan itibaren ise uygulama genişlemiştir. Fransa'da, Belçika'da, İskandinav ülkelerinde, İrlanda'da, Birleşik Krallık'ta, İspanya'da, İtalya'da ve

bu ülkelerin bazı bölgelerinde bu yönde uygulamalar ortaya çıkmıştır, Hindistan'da, Malezya'da ve Nepal'da bazı çalışmalar görüyoruz. Yine, Afrika ülkelerinde Ruanda, Mozambik, Tanzanya gibi ülkelerde bu yönde çalışmalar söz konusudur ve Meksika'da örneğin, bu tür analizler Sosyal Kalkınma ve Sağlık Bakanlığı bütçesi kapsamında yapılmaktadır. Yani, bu konuda Sosyal Kalkınma ve Sağlık Bakanlığına önemli bir rol verilmiş.

Avustralya konusuna tekrar dönecek olduğumuz zaman, Avustralya, devlet bütçesinde cinsiyete göre düzenlemelere ilk yer veren ülke olmuştur. Bu konuda ülkedeki ilk pilot çalışma, 1984 yılındaki kadınların bütçe programı kapsamında başlatılmıştır, ilk çalışma. Bu program, devletin bütçe uygulamaları ile kadınlar üzerine ne tür etkiler yapabileceğine yönelik bir fikir elde edilmesi için yapılmıştır. 1980'li ve 1990'lı yıllarda Avustralya'daki 6 eyaletin ve 2 özel bölgenin her birinde bu tür uygulamalar yürürlüğe girmiştir fakat -Sayın Başkanımızın da ifade ettiği gibi- bu çalışmalar zamanla eski hızını maalesef kaybetmiştir.

Birleşik Krallık'a baktığımız zaman, Birleşik Krallık'ta cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda yoğun çalışmaları Birleşik Krallık Kadınların Bütçesi Grubu tarafından gerçekleştirildiğini görüyoruz. Bu grup, bağımsız bir organizasyon olup bünyesinde akademisyenler ile sivil toplum kuruluşları temsilcileri yer almaktadır. Grup, hükümeti ekonomik politika kararlarında cinsiyete yönelik analizlerden yararlanmaya teşvik etmekte ve Hazine Kurumu ile birlikte ortak çalışmalar yapmaktadır.

Efendim, ben Fransa konusu üzerinde şunları ifade etmek istiyorum. Fransa'da da yine bu yönde çalışmalar yapılmaktadır. Devlet bütçesinin yanında, cinsiyete duyarlı bütçeleme de hazırlanmaktadır. Bütçe dokümanlarına ek bir doküman olarak "sarı bütçe" denilen, eskiden "jaune budgetaire" olarak ifade edilen bütçe dokümanlarına, bütçe kanun tasarısına -bizde de bilindiği üzere birtakım dokümanlar eklenmektedir- böyle bir doküman eklenmiş ve ismi "jaune budgetaire" "sarı bütçe raporu" şeklinde ifade edilmiş. Bu rapor, parlamenterlerin kadın hakları ve cinsiyet eşitliğine yönelik kullanılan kamu harcamalarının etkin kullanılıp kullanılmadığı yönünde bir fikir sahibi olunması için düzenlenmiştir ve bu rapor, bir nevi bilgilendirme ve izleme aracı olarak tanımlanabileceği gibi, kadın ve erkeklere yönelik eşitliğin sağlanması amacıyla kamu faaliyetlerinin yönlendirilmesine hizmet edecek düzenleyici bir mekanizma olarak da görülmüştür.

Bir önemli gelişme, efendim, bu, yeni kurulan Fransa Hükümetinde Kadın Hakları Bakanlığı kuruldu. Haziran 2012'de Fransa'da Kadın Hakları Bakanlığı kuruldu ve bu Bakan aynı zamanda Hükümet sözcüsü. Kadın Hakları Bakanı bakanlıklar arası, bu Bakanlık, beş yıllık bir plan hazırlamıştır ve planın etki incelemesi Paris Ekonomi Okulu Kamu Politikaları Enstitüsü tarafından yapılacak ve İnternet'te yayınlanacaktır. Yine, Fransa'da üst düzey kamu hizmetlerine atamalarda her cinsten en az yüzde 20'lik bir atama yapılması zorunluluğu getirilmiş, 30 Nisan 2012 yılında yapılan bir düzenlemeyle böyle bir zorunluluk getirilmiş. Bu oranın -yani üst düzeyde kadınların görev yapması anlamında, kamu hizmetinde- 2015'te yüzde 30'a, 2018'de yüzde 40'a yükselmesi söz konusudur.

Cinsiyete duyarlı bütçeleme analizinin Fransa'da, aynı şekilde, mahallî ve bölgesel politikalara da uygulanması üzerinde çalışılmaktadır. 2012 yılında kadın-erkek eşitliği için bakanlıklar arası faaliyet planı hazırlanmış ve her bakanlık için burada hedefler ortaya konulmuştur. Eylül 2011'deki genelge ile de, daha önceki bir genelge ile stratejik bölgesel planların düzenlenmesi ve bu unsurların bu planlarda yer alması yani cinsiyet perspektifinin bütçelere yansıtılması üzerinde durulmuştur.

Bir önemli gelişme efendim, Hükümet -bu, şu anda görevde olan Hükümet Fransa'da- eşitlik alanındaki yükümlülükleri hızlıca somut hâle getirmek için bakanlıklar arası çalışmaları güçlendirmekte ve on iki yıldan beri Fransa'da toplanamayan Kadın Hakları Bakanlıklar Arası Komite, Başbakanın başkanlığında geçtiğimiz ekim ayında toplanmıştır.

Belçika'ya baktığımız zaman, Belçika'da 2007 tarihinde bu yönde çalışmalar görmekteyiz ve bu çalışmalarda tabii, özellikle 1995 yılında Pekin'de yapılan Dünya Kadınlar Konferansı'nın da önemli etkisi olmuştur. Aynı şekilde, İskandinav ülkeleri içinde İsveç'te bu yönde çalışmalar görülmüştür, stratejik planları görmekteyiz. Finlandiya'da aynı şekilde çalışmalar var.

Efendim, ben bir başka ülke olarak Fas üzerinde durmak istiyorum. Yaptığım çalışmalarda -benim yabancı dilim esas itibarıyla Fransızca- Fransızca kaynaklarda şu ifade ediliyordu. Fas, tabii, frankofon bir ülke. İşte, Fransa'daki uygulamaları tabii izlemeye çalışıyorlar ve Fransa'daki uygulamaların daha ilerisinde Fas'ın çalışmalar yaptığı kaynaklarda ifade ediliyor. Fas'ta 2005 yılından bu yana Bütçe Kanunu'na, topluma karşı yükümlülüklerin ve politik diyalogun güçlendirilmesi ve konuyla ilgili bakanlık birimlerinin katkılarıyla Cinsiyet Raporu eşlik etmektedir Fransa'da olduğu gibi ve bütçe reformunun bir parçası olarak sektörel bütçe analizi ve bütçenin hazırlanması kapsamında, Ekonomi ve Maliye Bakanlığının stratejik programlarının yön gösterici bir faaliyeti şeklinde bu çalışmalar dikkate alınmıştır.

Şimdi, efendim, tabii, günümüzde, 1990'lı yıllarda tasarlanan ve 2000'li yıllarda bütün dünyada uygulamaya konulan bütçe reformları var. Yani, cinsiyete duyarlı bütçelemeden önce bugün global anlamda -Türkiye'miz de bu süreçlerde ilerlemiştir- bütçenin saydamlığı, şeffaflığı, hesap verilebilirliği anlamında 5018 sayılı Kanun'u Parlamentomuz 2003 yılında kabul etti ve bir dizi ülkemizde de, buna bağlı olarak mahallî idareler seviyesinde de kanunlar çıkartıldı. Dolayısıyla, Fas'ta da, Fransa'da da, efendim, bu kapsamda, 2000'li yıllarda bütçe reformları ortaya çıkmıştır. Bu reformlar kapsamında, cinsiyete duyarlı bütçeleme konusunda da çalışmaların yapıldığını görmekteyiz ve Fas'ta bütçe kanun tasarisına ek olarak -Fransa'da olduğu gibi- bir ek raporun eklendiğini görüyoruz uygulamaların cinsiyete hassas, cinsiyete duyarlı bütçeleme konusundaki hedeflerin izlenmesini kamuoyuna ve Parlamente'ya ifade etmek için.

Bugün, Fas'ta 2007 yılında Ekonomi ve Maliye Bakanlığı, Birleşmiş Milletler Kadınlar Kalkınma Fonu'yla iş birliği içinde ve Avrupa Birliği'nin desteğiyle bir inceleme yapmıştır ve bu inceleme içinde diğer Afrika ülkeleri de vardır. Yani, Birleşmiş Milletler'in, Avrupa Birliği'nin

desteğiyle de, uluslararası destekle de ülkeler bu çalışmaları yapmaktadır. Efendim, Fas'ta bu çalışmaların sonucu olarak şu tespitler yapılmış: Fas'ta yoksulluk oranı 2001 yılında yüzde 14 iken 2007'de yüzde 9'a gerilemiş, aktif nüfusa kadınların katılımı 2009'da yüzde 25' miş -Değerli Hocamız, Türkiye için de bu oranı verdi- ve bu çalışmalara rağmen yine Fas'ta birtakım sıkıntılara işaret ediliyor. Kadınların iyi ücret seviyelerinde işe girmelerinde, mesleki staj yapmalarında, yüksek kamu görevlerine atanmalarında, bölgesel ve mahallî kurumlara girmelerinde birtakım güçlükler olduğu yine ifade ediliyor. Hâlen Mahalli İdareler Genel Müdürlüğünün ortak enformasyon sistemiyle yakınlama içinde olan bu bütçeleme, cinsiyet boyutunu göz önünde bulundurarak katılımcı bir yaklaşımla, kalkınma planlarının hazırlanmasını ve mahallî bütçelerin cinsiyete duyarlı olmasını amaçlayan bir süreçte destek veriyor.

Efendim, yine, Afrika ülkelerinden Ruanda'da yine çalışmalar var. Bu ülkede Cinsiyet ve Kadın Bakanlığı var. Bu Bakanlığın koordinasyonunda çalışmalar yürütülüyor. Vizyon 2020 çalışmasında, orta vadeli harcama yapısı içinde cinsiyete yönelik ulusal eylem planı düzenlenmiş. Ülkemiz de 2003'ten itibaren orta vadeli harcama yapısına geçti, bütçe reformları çerçevesinde. Dolayısıyla, cinsiyete duyarlı bütçeleme çalışmalarının orta vadeli harcama yapısı içinde ele alınması gerekiyor. Güney Afrika da yine bu yönde çalışmalar yapan bir ülke.

Ülkemize baktığımız zaman, bu konuda, tabii, Kadının Statüsü Genel Müdürlüğü ilk planda önemli çalışmalar yapmıştır. Bu çalışmaları stratejik planlarıyla da yapmaktadır.

Efendim, Bursa ile ilgili bir örnek var. Bursa Büyükşehir Belediyesi Kadın Meclisi, Büyükşehir Belediyesinin 2010-2014 stratejik planını analiz ederek Bursa Büyükşehir Belediyesi bütçesinde kadınlara yönelik faaliyetlerle ilgili harcamaların bir değerlendirmesini yapmıştır. Bu değerlendirmelere göre, kadınlara yönelik faaliyetlerin çoğu için ayrılan bütçe toplam bütçenin çok küçük bir kısmına karşılık gelmektedir. Bu, oran olarak verilmiş yani on binde 1'ler gibi oranlar var.

Benim, efendim, burada işaret etmek istediğim bir önemli nokta şudur: Türkiye 2003'ten itibaren orta vadeli programlar hazırlıyor, bunu -şu andaki ismiyle- Kalkınma Bakanlığı hazırlıyor. Maliye Bakanlığımız da Orta Vadeli Mali Plan hazırlamaktadır. Bu program ve mali planların birbiriyle uyumlu olması gerekmektedir fakat biz yaptığımız çalışmada, Orta Vadeli Program'da kadınlar için, bayanlar için ortaya konulan hedeflerin mali planda karşılığı olmadığını gördük. Bu, gerçekten üzerinde durulması gereken önemli bir konudur. 2013-2015 dönemi hariç efendim, 2013-2015 dönemi hariç. Maalesef Orta Vadeli Program'da kadınlar için, cinsiyet eşitliği için ortaya konulan hedeflerin mali planda karşılığını görememekteyiz.

şimdi, bu çerçevede ben, hızlıca önerilerimizi ifade etmek istiyorum. Bir kere efendim, Türkiye İstatistik Kurumu tarafından cinsiyete duyarlı veri seti yapılıyor, bu güncellenmeli ve ihtiyaçlara cevap vermeli. Sayın meslektaşımız da çalışmalar konusunda verilere ihtiyaç olduğunu ama bu veriler bakımından, sıkıntı olduğundan çalışmaların bazı güçlüklerle karşılaştığını ifade etti. O

bakımdan, TÜİK'e bu konuda, efendim, ilk planda önemli görev düşüyor. Kalkınma Bakanlığımızla Maliye Bakanlığımız arasındaki koordinasyonun artarak çalışmaları gerekiyor ve bu arada, yine, performans programlarını kurumlarımız bu 5018 sayılı Kamu Mali Yönetimi ve Kontrol Kanunu çerçevesinde beş yıllık stratejik planlarını ve yıllık performans programlarını, idare faaliyet raporlarını hazırlıyorlar. Bu raporlara da cinsiyet ayrımcılığının önlenmesine ilişkin hedeflerin konulması gerekiyor ve Kalkınma Bakanlığı, efendim, kurumlarımızın stratejik planlarını bir şekilde yönlendirmektedir, gözden geçirmektedir. Kalkınma Bakanlığımızın da bu perspektiften kurumların stratejik planlarını, performans programlarını gözden geçirmesi, kurumları bu yönde teşvik etmesi gerekmektedir.

Efendim, son olarak 12 Kasım 2012 tarihinde Meclisimizden bir kanun geçti, 13 ilimiz büyükşehir belediyesi oldu, bu kanunda güzel hükümler yer aldı. Bu, kadınlar ve çocuklar için konuklevleri açılması uygulaması belirli nüfusu aşan şehirler bakımından zorunlu hâle getirildi.

Ve son olarak ben şunu söylemek istiyorum. Şu anda yüce Meclisimiz yeni bir anayasa konusunda çalışıyor. Yeni anayasamızın ekonomik ve mali hükümler kısmında cinsiyete duyarlı bütçeleme perspektifine yer verilmelidir. Anayasada kamu kaynaklarının kullanımı konusunda kadın-erkek fırsat eşitliğini hedef alan hükümler bulunmalıdır. Efendim, Türkiye'de özellikle, anayasalarda ekonomik ve mali hükümler ve özellikle bütçeye ilişkin hükümler ayrıntılı yer almaktadır yani diğer ülkelerden belki bu konuda ayrılıyor. Bu sebeple, bu ayrıntılı hükümler belirlenirken yeni anayasamızda cinsiyet eşitsizliği yönünde de birtakım maddelerin konulmasının yerinde olacağını düşünüyorum.

Teşekkür ederim efendim.

BAŞKAN – Sayın Hocam, ben teşekkür ediyorum verdiğiniz bilgiler için. Ayrıca bu hazırlanmış olan çalışma ve bunun çözüm kısmı, çözüm önerileri kısmını biz mutlaka raporumuzda bir ek olarak bu yayınları da belirteceğiz, çok makbule geçiyor hakikaten.

Komisyon üyesi arkadaşlarım, uzmanlarımız, katkı sağlamak isteyenler...

Kalkınma Bakanlığından Pınar Hanım, buyurun.

KALKINMA BAKANLIĞI PLANLAMA UZMANI PINAR ÖZEL – Teşekkür ediyorum.

Hocamız o kadar çok Kalkınma Bakanlığı dedi ki ben söz almağı gereği duydum.

BAŞKAN – Söz hakkı doğdu.

KALKINMA BAKANLIĞI PLANLAMA UZMANI PINAR ÖZEL – Evet.

Teşekkür ediyorum önerileriniz için. Kalkınma Bakanlığı, Maliye Bakanlığı arasındaki koordinasyonun artırılması tabii, çok üst düzeyde çözülmesi gereken bir problem, kesinlikle doğrudur. Yani, orta vadeli programları Kalkınma Bakanlığı hazırlıyor, Orta Vadeli Mali Plan'ı Maliye Bakanlığı hazırlıyor, aslında birlikte hazırlanıyor ama her zaman o kalemlerin karşılığındaki bütçe rakamlarını göremeyebiliyoruz, o konuda size katılıyorum.

Stratejik planlar konusunda da Bakanlığımızca hazırlanan bir stratejik plan hazırlama kılavuzu var. Dolayısıyla, bu, cinsiyete duyarlı bütçeleme yaklaşımının ve toplumsal cinsiyet yaklaşımının bu stratejik plan kitaplarına yansıtılması gerekiyor. Biz daha önce Başkanımızla da görüşmüştük, zannediyorum buradan da böyle bir tavsiye kararı çıkacaktır.

Teşekkür ediyorum.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
MALİYE BÖLÜMÜ BAŞKANI PROF. DR. KEMAL TÜĞEN - Ben teşekkür ederim.

BAŞKAN – Evet, buyurun Kerim Bey.

MEHMET KERİM YILDIZ (Ağrı) – Hocam'a bir soru soracağım. Bu konuyla ilgili farklı ülkelerden örnekler verdi. Yani, bu ülkeler içinde belki faydalanılabilecek, örnek alınabilecek ülke hangisi veya hangileri? Fas üzerinde özellikle durdunuz.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
MALİYE BÖLÜMÜ BAŞKANI PROF. DR. KÂMİL TÜĞEN – Şimdi, efendim, bu küreselleşmeyle birlikte ülkeler özellikle mali konularda benzer şekillerde hareket ediyorlar. Ben Meclisimizin -2009 yılında olması lazım- Uluslararası Bütçe Sempozyumu'na katıldım. Orada çeşitli ülkelerin bütçe reformları ilgili ülkelerin yetkilileri tarafından ifade edildi. Baktım, trendler hep aynı yani trendler aynı. Bir kere, efendim, bizim bütçe kanun tasarısına bu, cinsiyete duyarlı bütçeleme alanında bakanlıklarımız neler hedeflemişlerdir, bunlar için neler yapılmıştır bunun bir kere eklenmesi lazım yani böyle bir rapora ihtiyaç var. Bunun yanında, efendim, ben, bu çeşitli ülke uygulamalarından hareketle ülkemiz için yani şu ülkeyi örnek alalım yerine, çeşitli ülkelerin tecrübelerinden hareketle yapılması gereken şeylerden biri gerçekten bütçe dokümanına mesela bütçe gerekçesi ekleniyor bütçemizde yıllık ekonomik rapor ekleniyor, kamu borçları raporu ekleniyor, böyle bir rapor eklenebilir.

Bu arada, efendim, yine, ben tabii çok hızlı ifade ettiğim için her bakanlıkta üst seviyede bu cinsiyet eşitsizliğiyle ilgili çalışmaları takip edecek bir birim, ülkeler oluşturmuş bu da önemli ve uluslararası camiia, Birleşmiş Milletler, Avrupa Birliği de projeleri destekliyor maddi anlamda ve sivil toplumun bu süreçlere katılımı teşvik ediliyor ki Meclisimizde -Sayın Başkanımız ifade etti- sivil görüşleri, sivil toplumu da bu çalışmalara dâhil etmek gerekiyor yani toplumu da bu işin içine katmak gerekiyor sadece bürokratik anlamda değil ve zaten bütçeler, efendim, giderek şeffaflaşıyor, kurumlarımız idare faaliyet raporlarını İnternet'te yayınlıyor, Medis Televizyonu'muz çalışmaları sürekli veriyor. Yani, bence şu ülkeyi örnek alalım, bu ülkeyi örnek alalım yerine...

MEHMET KERİM YILDIZ (Ağrı) – Hepsinden faydalanalım.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ
MALİYE BÖLÜMÜ BAŞKANI PROF. DR. KÂMİL TÜĞEN – ...biz çalışmamızda ifade ettik yani güzel noktaları -ki hep aynı- bunları ele alabiliriz efendim.

MEHMET KERİM YILDIZ (Ağrı) – Teşekkür ediyorum.

BAŞKAN - Teşekkür ediyorum.

Buyurun Nurdan Hanım.

NURDAN ŞANLI (Ankara) – Katkılarınızdan dolayı teşekkür ediyorum öncelikle.

Biraz önce Fransa'dan bahsederken “Devlet bütçesine ek olarak şöyle bir bütçe hazırlanıyor.” dediniz, yanlış anlamadım değil mi orayı?

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ MALİYE BÖLÜMÜ BAŞKANI PROF. DR. KÂMİL TÜĞEN – Rapor şeklinde efendim, rapor.

NURDAN ŞANLI (Ankara) – Artı daha sonra da “rapor” dediniz. Bu rapor başka bir şey mi yoksa burada bir de ek bütçe denilen bir şey mi yani bu ne anlamda yapılıyor, bu bütçe? Onu merak ettim. Evet, o “sarı rapor” dediniz, tamam ama o, bir de ek bütçe gibi bir şey algıladım orada. O nedir, ne işe yarıyor?

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ MALİYE BÖLÜMÜ BAŞKANI PROF. DR. KÂMİL TÜĞEN – Tabii efendim. Teşekkür ederim.

Efendim, ben beraberimde 2013 yılında Fransa Bütçe Kanunu'nun toplam harcamalarla ilgili dokümanını getirdim üç sayfa. Burada harcamaların dağılımı var. En son sayfada “Dayanışma ve Şans Eşitliği” ana başlığı altında “Kadın ve Erkek Eşitliği” diye bir ödenek kalemini gördüm.

NURDAN ŞANLI (Ankara) – Ayrıca.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ MALİYE BÖLÜMÜ BAŞKANI PROF. DR. KÂMİL TÜĞEN – Yani, bütçenin genel ödenek yapısı içinde bir kalem olarak –tabii, bu kalem hangi bakanlıkla ilişkili onu tabii araştırmak lazım- yani bütçeye efendim bir ödenek olarak girmiş.

NURDAN ŞANLI (Ankara) – Ek bir bütçe var.

Teşekkür ederim.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ MALİYE BÖLÜMÜ BAŞKANI PROF. DR. KÂMİL TÜĞEN – Oldu efendim.

BAŞKAN – Ben teşekkür ediyorum.

Başka söz almak isteyen var mı?

Peki, Hocam, çok teşekkürler değerli sunumunuz için.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ MALİYE BÖLÜMÜ BAŞKANI PROF. DR. KÂMİL TÜĞEN – Ben teşekkür ederim.

BAŞKAN – Bundan sonraki toplantılarda da katkınız devam ederse çok memnun olurum.

DOKUZ EYLÜL ÜNİVERSİTESİ İKTİSADİ VE İDARİ BİLİMLER FAKÜLTESİ MALİYE BÖLÜMÜ BAŞKANI PROF. DR. KÂMİL TÜĞEN – Sağ olun efendim.

BAŞKAN – Biz, şimdi İstanbul Üniversitesi Siyasal Bilgiler Fakültesi Maliye Ana Bilim Dalı Başkanımız, çok değerli Hocamız Profesör Doktor Gülay Günlük Şenesen Hocamızı dinleyeceğiz.

Hocam, buyurun söz sizin.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ MALİYE ANABİLİM DALI BAŞKANI PROF. DR. GÜLAY GÜNLÜK ŞENESEN – Çok teşekkür ederim.

Bir süredir, bu konu üzerinde çalıştıkça karamsarlığa kapılıyordum, Alt Komisyonunuzun bu faaliyeti, doğrusu, beni yeniden umutlandırdı. Teşekkür ederim, bir katkı olabilirse ne mutlu bana.

Ben, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemeyi bir sacayağı üstünde tanımlamayı tercih ediyorum. Bu sac ayağının dengeli olması için de üç bileşenin eş zamanlı ve aynı sağlamlıkta durması gerekiyor diye düşünüyorum. Bunlardan ilki, sacayağının dayanaklarından ilki, cinsiyetler arası eşitsizliği gidermeye yönelik politika tasarımı. İkinci ayağı, bu politikanın uygulanması. Üçüncü, belki de ilk ikisini güçlendiren ayağı ise bunların bütçeyle eşleştirilmesi. Yani, son söyleyeceğimi başta bir önsel olarak ifade edersem, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemeyi bir teknik doküman olarak tanımlamıyoruz ya da benim en azından tercih ettiğim yaklaşım bu. İpek Hocamın da belirttiği gibi, makropolitikadan aşağıya doğru geldiğimizde, makropolitikanın sosyal politikayla birleştiği ama mutlaka bütçeyle desteklendiği ya da birebir birlikte olduğu bir yapıdan söz ediyorum ben. Dolayısıyla bu yaklaşım üzerinden devam edeceğim.

Şimdi, bu cinsiyetler arası eşitsizliği giderme yani politika tasarımına önce uluslararası bağlamda bir değinmek istiyorum çünkü bunun ülkemize yansımaları var ve dolayısıyla ülkemizde uygulama yansımaları var. Hem merkezî yönetim hem de yerel yönetim bağlamlarında ele almak istiyorum. Politika tasarımı olarak öne çıkan ve Türkiye'nin de taraf olduğu, imzaladığı Birleşmiş Milletler kararları var ve bu Birleşmiş Milletler kararlarının bütçe açısından uygulayan yürütücüleri ya da bu faaliyetleri sürdüren birimlerin -ki hocalarım da bahsettiler- alt ofisleri var.

Şimdi, benim esas daha yakın zamanlı, üzerinde hızlıca durup ilgili maddesini tartışmak istediğim toplantı Birleşmiş Milletlerin 2008'deki toplantısı. Kadının Statüsü Komisyonu, biliyorsunuz her yıl toplanıyor. O toplantının ana teması cinsiyet eşitliğinin finansmanıydı ve kadının güçlendirilmesiydi. Bir dolu politika vardı bunun içinde ama ben özellikle bütçe bağlamında olan maddeyi vurgulamak istiyorum çünkü esas olarak orada finansman söz konusu olduğu için, bu faaliyetlerin finansmanının sağlanması ve yönetilmesi açısından ülkelere getirilen yükümlülükler var. Bu kararların içinde, sonuç belgesinde 21'inci paragrafta, hükümetleri yani doğrudan muhatap aldığı merkezî yönetimleri bazı önlemleri almaya ve bazı uygulamaları başlatmaya davet ediyordu. Kuşkusuz burada bir yaptırım yok yani bir zorunluluk yok ama küresel bakış açısı açısından, politika tasarımı açısından sanıyorum fazlasıyla da zorlayıcı. Ama, merkezî hükümetlerden beklentiler açısından hem bürokrasinin faaliyetleri açısından, yapılanması açısından hem bileşim -cinsiyet bileşimi- hem mali yapısı açısından aslında bir dönüşümü öngören kararlar bunlar ve üzerinden şu sıralarda beş yıl geçmiş bulunmakta.

Ulusal kalkınma plan, politikalarına... Stratejik planları kastetmiyorum burada, stratejik planlarımızda çok fazla var eşitsizliği giderme perspektifi ya da görel olarak çok fazla ama burada benim özellikle sizlere iletmek istediğim maddeler, bütçelerin yapılanmasına ilişkin bir beklenti, merkezî yönetimden yükümlülük beklentisi ve kuşkusuz bunun için yeterli kaynak ve paranın ayrılması, hem uluslararası hem de bölgesel taahhütlerin yerine getirilmesi. Burada tabii, temel aktörler ya da temel yönetim birimleri Maliye bakanlıkları, ulusal kadın mekanizmaları ve yerel yönetimler. Bu boyutlara da birazdan değinmek istiyorum bu açıdan.

Şimdi, yine -hocalarım da bahsettiler- bu uygulamanın sadece en azından dökümü değil sonuç odaklı değerlendirilmesi de gerekiyor. Yani, sacayağı dememin nedeni oydu hem bir politikayı tasarlamak hem sonra buna kaynak ayırmak, bu politikayı uygularken kaynağıyla uygulamak, sonra da sonuçlarını değerlendirmek. Dolayısıyla kalıcı, sürekli bir süreç bu yani bir seferlik, bir bölgede, belli bir zaman diliminde yapılacak bir uygulama değil. Sonuçların değerlendirilmesi ve ona göre cinsiyetler arası eşitsizliğin giderilmesi ancak uzun erimli ve kalıcı bir uygulamayla mümkün yani hem politika tasarımında hem de bütçe yapılanmasında kuşkusuz gelir giderlerle de ilgili. Aslında bunlar, bu doküman, bu Türkçe çeviri KSGM'nin çevirisi, oradaki web sayfasından da arkadaşlarım hemen bulabilirler. Ben benim bakış açım açısından çok önemseydiğim için bu belgeyi burada kullanmak istiyorum.

Şimdi, bu konu Birleşmiş Milletlerde sürekli gözden geçiriliyor ve gündemde. Buradan temel çıkarışlarımız ne olabilir, ne öğreniyoruz, ne dersi çıkarıyoruz dersek ben iki tane burada temel çıkarışa yapıyorum. Bunlardan biri, kamu mali yönetimiyle yani bütün o değişimlerle kamu gelir giderlerinin ilişkilendirilmesi ve bunun -tabii, biz burada cinsiyetler arası eşitliği kastediyoruz ve- bu eşitsizliğin giderilmesinin de yani cinsiyetler arası eşitliğin ana akımlaştırılmasının ise tüm merkezî yönetim programlarına yerleştirilmesi gereği. Tabii, burada can alıcı sorular var aslında. Birincisi: Cinsiyetler arası eşitlik öncelikli midir? Diğeri: Buna müdahalenin maliyeti nedir? Ve sonuncusu: Müdahale etmemenin maliyeti nedir? "Maliyet" derken hem sosyal anlamda, toplumsal anlamda hem parasal anlamda bunu kastediyorum çünkü cinsiyetler arası eşitlik ya da eşitsizlikten hepimiz aynı şeyi anlamıyoruz. Bu toplantıda da bazı farklı yaklaşımlar var. Ben mümkün olduğu kadar kadın-erkek karşılaştırmalı eşitsizliği kastetmeye çalışıyorum. Yani, kadınların konumunu iyileştirmek tek başına bir hedef olarak alındığında bunun mutlak eşitliğe bizi götüreceğini söylemek mümkün değil. Bazı örneklerle buna bakabiliriz umarım, vaktimiz olursa.

İpek Hocam da belirtti, bu bir maliye sorunu değil, maliyeci konusu değil tek başına. Yani bütçe diye düşündüğümüzde, bu makroiktisadi politikaların bileşeni ve o çerçevede hep bakılıyor ama cinsiyetler arası eşitlik de sadece sosyal politikanın konusuyla sınırlı değil ya da o alana sıkışıp kalmış değil ya da kalmaması gerekiyor. Dolayısıyla biz sosyal politika ile maliyenin kesiştiği bir alandan bahsediyoruz yani birinden bahsederken diğeri eksik kalıyor. O yüzden, hani hem kurumsal birliktelik

hem konu hem de uzman olarak birliktelikten bahsediyoruz. Şimdi, ben burada makropolitikaları hızlı geçeceğim çünkü herkes için bu politikaların, dolayısıyla kamu harcamalarının etkisi aynı değil. Kadınların ve erkeklerin toplumdaki konumları farklı, dolayısıyla kamu kaynaklarından talepleri farklı olacaktır ve bütçe bu bakış açısıyla düşündüğümüzde, şimdiye kadar düşündüğümüzde, geldiğimiz noktaya kadar düşündüğümüzde cinsiyetler arası eşitsizliğin üretilmesinin de aracıdır ama aynı zamanda, bu, alt komisyonun çalışmalarıyla da daha hızlanabilecek olan bir sürecin yani cinsiyetler arası eşitsizliğin giderilmesinin ya da azaltılmasının ve süreklilik sayesinde giderilmesinin de aracıdır diyebiliriz.

Yine, meslektaşlarım bahsettiler. Burada, işte, yönetimin vaatleriyle yani politika vaatleriyle bunun kaynaklarının eşleştirilmesi temel sorunsalımız diye düşünüyorum ve buna ilişkin bilgi ve veri dökümünün ortaya çıkması temel sorunsalımız diye düşünüyorum çünkü bu arka plandaki eşitlik kaygımızın uygulamaya dönüşmesini ya da orada izleyebilmemizi sağlayacak tek yol. Yani, hem kamu kaynaklarının hakça kullanımını hem de toplum içinde hakça ya da insana yaraşır yaşam biçiminin yerleşmesini sağlayacak olan bir araç, bütçe.

Şimdi, yaygın örneklerinde hep kadınlar üzerinden ve yoksullar üzerinden yani yoksul kadınlar üzerinden bütçelerin uygulandığını görüyoruz ya da birtakım uluslararası kurumların desteklediği projeler buna yönelik. Kuşkusuz bu çok önemli ama bölgesel ve nokta ya da lokal, yerel uygulamalar bunlar. Oysa baştan çizdiğim çerçeveyi düşünürsek ve benim daha önemseydiğim yaklaşım, burada, ulusal politika olarak, merkezî politika olarak bu yaklaşımın benimsenmesi gerekiyor; diğer türlü belli mahalle ya da köylerdeki kadınların durumunun iyileştirilmesi kuşkusuz çok iyi bir şey ama onunla sınırlı kaldığında toplumun geri kalanında, büyük çoğunluğunda yeniden yeniden üretilen eşitsizlikleri giderme çabası kalmıyor, hâliyle, dolayısıyla kaynak ayırma çabası da kalmıyor.

Şimdi, uluslararası yükümlülüklerin ya da entegrasyonun getirdiği başka boyutlar da var. Bunlar Dünya Bankasının yapısal uyum programları ve Avrupa Birliği'nin kararları. Ki meslektaşım bahsetti ama Dünya Bankasının ya da Birleşmiş Milletlerin kısmen bazı alanlarda, ülkelerde desteklediği projelerin dediğim gibi yerel uygulamalı ve biten -adı üstünde, proje çünkü- uygulamalar olduğunu belirtmemde yarar var. Kuşkusuz Afrika'daki yoksunluğu gidermenin önemi çok büyük ama yerleşiklik açısından bunu gördüğümüzü söyleyemeyiz. Ama, o kadar ki fonlar kısıldıkça ve kriz ortaya çıktıkça, örneğin Avrupa Birliğinde dış kalkınma yardımlarının dağıtımı ve bunların performansının izlenmesinin cinsiyetler arası eşitsizlik sınavına tabi tutulması da önerilmekte. Giderek bir tür kilit nokta ya da kilit kriter hâline de geldiğini görüyoruz ama bu, yine yoksunluklar üzerinden tanımlanan projeler konusunda, dış yardımdan ya da kalkınma yardımının kapsamını düşünürsek.

Türkiye'yi ilgilendiren bir diğer yükümlülük, Türkiye'nin de öne çıktığı EUROMED İstanbul Kararları ve bu Avrupa Birliği ile Akdeniz bölge ülkelerinin konferansında alınan kararlar. Burada, genel olarak yaşam kalitesinin iyileştirilmesine ilişkin kararlar alındı. Yani demokrasi var, insan

hakları ve kadınların özellikle konuları açısından bir eylem planı var ve bunun içinde, bu eylem planı içinde -ki bunun tarihi de 2006- cinsiyete duyarlı bütçeleme girişiminin izlenmesi ve hem ulusal hem yerel seviyede bunun yoksulluğu azaltıcı bir strateji olarak kullanılması önerilmekte.

Ben, çok çeşitli düzeylerde dünyada uygulamalar var, sadece burada isimlerini belirtmekle geçeceğim, daha sonra çünkü somut örnek olarak ne düşünebiliriz, ona gelmek istiyorum. Benim büyük beklentim KSGM'dendi aslında. 2008-2013 Ulusal Eylem Planı'nda "Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme uygulaması için hazırlık çalışmalarının başlatılması." denmişti, yine beş yıl önce ve o dönem toplantılar yapmıştı zaten, bizler de oradaydık. Şimdi, burada, tabii, KSGM bu stratejiyi zaten ortaya koydu ve bağımsız bir kuruluş olarak bunu sürdürüyordu. Burada benim dikkatinizi çekmek istediğim ortak kurum, sorumlu kurum, Maliye Bakanlığı kuşkusuz. Maliye Bakanlığı ile benim en son geçen yıl temasım oldu ve bu konuda ne tür bir çalışma yaptıklarını öğrenmek istedim. Oradan galiba sizin Komisyonunuza da katılmış olan Murat Genç arkadaşımızın bir tez hazırladığını belirttiler ve ama onun ötesinde... Yani, bizlerin yaptığı, sonuçta derleme çalışmalar, bildiğimiz dile göre okuduklarımızı belli bir perspektifle süzüyoruz, değerlendirme yapıyoruz. Murat Genç arkadaşımız da bizim alanımızda böyle bir üretimde bulunmuş ama bunun ötesinde bir çalışmaya girişmediklerini öğrendim ama bu bilgim eskimiş olabilir, bilmiyorum, dosyayı sizin güncellenenizi çok isterim ya da yani güncel bilgi vermenizi. O dönemde çok fark etmemiştim ama özellikle Komisyonunuzun ve dolayısıyla bu alt komisyonun özellikle bu bütçe konusuna ağırlık veriyor olması -dediğim- gibi ve bunu bu toplantılara da yansıtmış olması ileriye yönelik daha somut adımların atılabileceğini gösteriyor bana, en azından öyle bir umudum var.

Bir diğer umut, Maliye Bakanının demeci idi. Bütçe sunuş konuşmasında "Bütçemizi toplumsal cinsiyete duyarlı hâle getiriyoruz." dedi. Bu çok çarpan bir başlıktı doğrusu, bir paragraf. Şimdi, o paragrafın altında birtakım -tahmin edersiniz bizde biraz algıda seçicilik oluyor, bu anahtar kelimeyi duyunca hemen kaydediyoruz- politikalar sıralanmıştı; kız öğrencilerin eğitimlerini tamamlamaları amacıyla pozitif ayrımcılık, kadın istihdamını arttırmak amacıyla... Beş kadın politikası var; diğeri kadın sığınma evlerinin sayısını arttırmak ve kadın çiftçilere yönelik olarak düzenlenen eğitimler. Şimdi, bu politika tasarımı. Size sayacağımdan söz etmişim. "Bunun bütçeyle ilgili cümleleri neler?" diye baktığımda -bizim özellikle aradığımız alan o- sadece "Taşınmalı eğitimine ayırdığımız kaynağı yüzde 95,2 oranında arttırıyoruz." ifadesi var, kız öğrencilere pozitif ayrımcılıkta. Kadın istihdamı açısından işsizlik sigorta primine ait işveren hissesini beş yıl süreyle İşsizlik Sigortası Fonu'ndan karşılayacağımız var. Kız öğrencilerin okula devamı için şartlı nakit transferi. Yani bütçeyle ilişkilendiriyorum; bütçe kalemi, tanımı diyelim. Şiddetle ilgili, sığınma evleriyle ilgili de "Gerekli kaynağı tahsis ettik." ifadesi var. Kadın çiftçilerle ilgili herhangi bir bütçe ifadesi yok.

Şimdi, bundan sonra ama, bununla beraber biz -hani bir somut örnek de olur diye düşünüyorum- en azından bu kapsayıcıdır ya da dardır, değildir gibi hedefleri tartışmayı, politikayı

tartışmayı bir yana bıraksak bile bu kaynak önceden neydi yani kaç liraydı, şimdi kaç lira oldu; kaç kişi yararlandı, bundan sonra kaç kişi yararlanacak? Toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemenin özü bu aslında. Yani “şartlı nakit transferiyle” dediğinde bunun toplam miktarını bilmek istiyoruz, “Sığınma evleri için gerekli kaynağı tahsis ettik.” dediğinde bunun rakamını görmek istiyoruz ve tabii, bu kaynakların kaynaklarını görmek istiyoruz. Yani, şartlı nakit transferi Dünya Bankası kredisiyle başladı, desteğiyle başladı. Şimdi, Sosyal Yardım ve Dayanışma Vakfı ödüyor değil mi?

KALKINMA BAKANLIĞI PLANLAMA UZMANI PINAR ÖZEL – Evet.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ MALİYE ANABİLİM DALI BAŞKANI PROF. DR. GÜLAY GÜNLÜK ŞENESEN – Peki, oranın kaynağı nereden geliyor?

KALKINMA BAKANLIĞI PLANLAMA UZMANI PINAR ÖZEL – Genel bütçeden gelir.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ MALİYE ANABİLİM DALI BAŞKANI PROF. DR. GÜLAY GÜNLÜK ŞENESEN – Genel bütçeden geliyor, peki.

Şimdi, bu merkezî yönetim açısından bir yaklaşımdı ama bunun devamını -zaten arkadaşlarımız da bakmışlar- mali planlarda biz görmüyoruz. Şimdi, merkezî yönetim -bir de şu bağlantıyı şöyle kurmam lazım- kendi yaptığı faaliyetler açısından bunu tanımlıyor, onun da bütçeyle tam eşleşmesini göremiyoruz ama bir tarafta da merkezî yönetimden, merkezî politikalarından âdeta otonommuş gibi yerel düzeyde çok çeşitli faaliyetler var, insanı iyimserliğe sokan, iten çok sayıda toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme faaliyeti var ancak bu faaliyetler esas olarak eğitim faaliyetleri, esas olarak... Ama, sizin demin sözünü ettiğiniz sorun orada var, o eğitim faaliyetlerinin ben de birkaçına katıldım, belediyelerdeki ya da il özel idarelerindeki maliyeciler gelmiyorlar, bütçe sorumluları gelmiyorlar; yine eşitlik, sosyal daire sorumluları geliyorlar, onlar da maliye ya da bütçe tekniğiyle ilgili değil. Yani, o bakımdan bir performans değerlendirmesi yapılırsa o faaliyetlerin herhâlde çok iyi bir resim çıkmaz ama bir taraftan da farkındalık açısından yığınla faaliyet var.

En yeni si -biliyorsunuz- yeni başlıyor, bu 2013 itibarıyla kadrosu tamamlandı 2015'e kadar kadın dostu kentlerde hedef, daha doğrusu 2015'e gelindiğinde yerel yönetim bütçelerinin toplumsal cinsiyet eşitliğine uygun hâle gelmesi; ki, daha önce de kadın dostu kent uygulamaları var, dolayısıyla onlara bunlar da eklendiğinde çok zengin bir kümede bunun sağlanacağı beklentimiz ama burada da bazı soru işaretleri olabilecek kuşkusuz. Çünkü, bu faaliyetin temel kapsamı eğitimler ama biraz daha uzman odaklı eğitimler olması yani benim umudum o çünkü orada en azından bu çalışmada tanımlanmış şekilde bütçe bürokratlarını hedefliyorlar. Fakat, unutmayalım, bu çalışmaların paydaşı, Türkiye kadın dostu kent belediyeleri, il özel idareleri ya da onlar dönüşecek artık ama bunun temel çerçevesinin çizilmesi Birleşmiş Milletlerden yani merkezî Hükümetin ve kurumlarının kararlarıyla yerel yönetim kararlarının bir entegrasyon ya da birlikteliği bağını en azından ben göremiyorum. Oysa bütün bütçeleme sisteminde ve bürokratik sistemde yerel yönetimler ile merkezî yönetim çok iç içe diğer açılardan ama bu açıdan değil.

Şimdi, birazdan örneklere geçerken başta kendimce bir uyarım vardı, kendime de uyarım; “Yaklaşımlar neler olabilir, dolayısıyla biz nasıl bakmalıyız?” derken sadece kadınlara odaklanmanın sakıncalı olabileceğini söylemişim ve en azından benim yaklaşımım karşılaştırmalı değerlendirmenin... Aynı zaman kullanımı anketlerinde olduğu gibi, aynı İpek Hoca'nın istihdam ya da eğitim karşılaştırmasında olduğu gibi, o zaman ancak eşitsizliği tanımlamış, gerçekten tanımlamış oluyoruz diye düşünüyorum. Şimdi, buna küçük bir örnek olarak bahsederseniz, bu -siz de sözünü ettiniz- evde bakım ve gelir ödeme veya kısmen şartlı nakit transferinin annelere ödenmesi konusu da vardı ama şimdi burada kalalım. Bunun etkisinin kime nasıl olduğu... Yani, bir kaynak ayrılması gerekiyor ama o zaman toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme'nin bir gereğini yerine getirmiş oluyoruz ama bu başta hedeflenen eşitsizliği gideriyor mu gerçekten yani kadınlar için seçenek bırakıyor mu ya da tam tersi? Çünkü, bu uygulama zaten yoksullar ve hatta asgari ücretin üçte 1'i geliri olan, bunu belgeleyen ailelere. Dolayısıyla yoksulluk açısından baktığımızda o en alt katmanda, en yoksun, en eğitimsiz katmanda -ve yüzde kaç bu oran, onu bilmiyorum- bir rahatlama getirebilir ama bu kadınlar için rahatlama mı, bunu düşünmek gerekiyor diye düşünüyorum. Çünkü, benim kaygım, geleneksel rollerin toplumda yeniden üretilmesi yani bu da hem erkeklere bağımlılıklarının hem de kamusal alandan artık seçeneksiz olarak dışlanmalarının pekişmesi sonucunu doğurabilir.

Dolayısıyla hem mali kaynakların hem de politika'nın cinsiyet eşitsizliğini giderecek biçimde yapılandırılması gerekir. Bu, ayrı bir bütçe, ayrı bir kaynak tahsisini gerektirmeyebilir de gerektirebilir de ama toplumun öncelikleri ve kamunun öncelikleri çerçevesinde düzenlenebilir. Dolayısıyla teknik engellerden önce biz eşitsizliği gidermeye nasıl bakıyoruz, bunun maliyeti ne, nereden karşılanabilir? Sırasıyla belki bakmakta daha yarar var diye düşünüyorum ama bununla birlikte sonuçların izlenmesi süreklilik açısından ön şart. Şimdi, -yine arkadaşlarım bahsettiler- bunun içinse bizim veriye ihtiyacımız var. Yani eğitim verisi vardı, istihdam verisi vardı, zaman kullanımı eski, başka... Mesela istihdam verisinde de alt sektörler gitmek istediğinizde o veriler yok yani imalat sanayisinin alt sektör istihdam verilerini ayrıntılı sektörler düzeyinde kadın-erkek dökümüyle bulamıyoruz, hizmetler kesiminin alt sektörleri itibarıyla kadın-erkek dökümünü bulamıyoruz, en basitinden. Kaldı ki, diğer alanlarda düşündüğümüzde hele de kamu harcamalarının yansımaları ve vergi gelirlerinin yükümlülükleri, mükellefleri açısından düşündüğümüzde yeni, yepyeni bir veri çerçevesinin tasarlanması gerektiği çok açık. Bu hem TÜİK hem bakanlıklar açısından gerekli.

Şimdi, bütün bunların, kuşkusuz bu verilen türetilmesi de toplumsal cinsiyete duyarlı bütçeleme'nin içinde olan bir kalem ya da ilgili yasal düzenlemelerin yapılması da bu bütçenin içinde bir diğer kalem yani sadece kadınlara aktarılan ya da nakit ödemeler değil, bütün bu düzenlemelerin de bütçelenmesi bu amaca ya da kamu politikasına yönelik adımlardan diğerleri.

Şimdi, örneklere geçtiğimizde, ben İngilizce bildiğim için sadece İngilizce kaynakları tarayabiliyorum, Kore'de başlamış bir uygulama var ve Kore'de kurulmuş bir Cinsiyet Eşitliği Kurulu

var ve hükümete de danışmanlık yapıyor. “Hangi kalemler olabilir ve dolayısıyla nasıl bunlar ilişkilendirilebilir?”e iyi bir örnek Kore -2008 bu- çünkü hem amaçlar hem bakanlıklar arası iş birliği hem de fonksiyon açısından bir döküm söz konusu ve gördüğünüz gibi, burada bakım hizmetlerine sosyal yardım en büyük kalem, hatta olağanüstü büyük kalem. Hem Sağlık, Refah, Aile Bakanlığı var hem Cinsiyet Eşitliği Bakanlığı var ve onların ayrı ödenekleri var. Dolayısıyla bu amaçları gerçekleştirmek sadece tek bir birimin sorumluluğu değil. Yani, KSGM'nin bütçesini biz toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe diye alamayız değil mi? Çalışma Bakanlığı var, Maliye Bakanlığı var, Millî Eğitim Bakanlığı; hepsini birleştirdiğimiz zaman ya da ilgili amaçlar çerçevesinde birleştirdiğimiz zaman bir bütçeye ulaşmış olacağız ya da kaynak gereksinmesine ulaşmış olacağız.

Avustralya'da süren bir uygulama aslında, yerleşik bir uygulama, bu 2010-2014 dönemi için. Buradaki kalemlere baktığınızda da hem iş yerinde eşitlik, kadına yönelik şiddet, anne-çocuk sağlığı, aynı zamanda erkek sağlığı çünkü erkeklerin sağlığının iyi olması -burada özellikle sigarayı bıraktırma faaliyetleri var- kadınların da refahını arttırdığı savunuluyor. Dolayısıyla bir eşitlik diyorsak her taraftan bakmamız gerekiyor, iki taraftan da en azından. Ebeveyn destekleri, özellikle çocuk bakımı destekleri, insan hakları açısından ve bunun başlığı “Kadın Bütçesi” hâline gelmiş durumda, belli bir altyapıdan sonra, özellikle göçmenlerle uğraşıldığı için temel insan hakları daha önemseniyor Avustralya'da.

Yerel örnek olarak Meksika kentinin... Şimdi, kalemler çok farklı çünkü ülkeler çok farklı, öncelikler çok farklı. O nedenle de tek bir şablonu yani OECD'nin diyelim bütçe formatını uygulamak gibi değil burada bu performansa dayalı bütçelemeyi ya da 5018'i ama onun içinde çünkü sosyal politikaya doğru gidiyoruz, dolayısıyla toplumların sosyal yapıları -demin nasıl göçmenlerden söz ettim- bunu, bu kalemleri belirliyor. Burada ise temel olanaklar açısından yani sağlanması gereken olanaklar açısından kalemler ve her birine ayrılan peşolar verilmiş durumda.

Bizden bir örnek istersek, pilot il, uygulama ili Şanlıurfa Belediyesiydi ve 2010-2014 Stratejik Planı'nda temel hedefler özellikle ama tabii burada odaklanma kadınların gündelik yaşamlarını iyileştirmek, sosyal statüsünü yükseltmek. Dediğim gibi Urfa için bu olabilir, İstanbul için başka hedefler gerekebilir. Topyekûn A-41 amaçlarına ayırdıkları fonlar var, bedelleri var burada, toplam 475 bin lira ayrılmış ama her bir kaleme ne kadar ayrıldığını görmemiz mümkün değil ama bir örnek, çok benzeri Trabzon Belediyesi içinde vardı fakat o 30 bin liraydı ve bir toplantı düzenleme masrafı olarak koymuşlardı yani toplantıların bedelleri yine tek başına toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe olarak düşünülemez kanısındayım.

Şimdi, bütün bunları toparlarsak iki temel örnek tablo, sadece bir kısmını buraya koydum ben, değişik fonksiyonlara göre düşünülebilir. Başlama olarak, pilot uygulaması olarak bir tasarım olsa ne yapabiliriz, bir tasarım düşünsek diye. Herhangi bir yıl için bir kamu hizmetinin mevcut yararlanıcılarını görmek zorundayız ve mevcut durumda... Tabii burada KÇG'lerin kız çocuk, genç;

oğlan çocuk, genç çünkü eşitsizliğin üretilmesi doğumdan başlıyor, her türlü eşitsizliğin üretilmesi, kuşkusuz cinsiyet eşitsizliğinin üretilmesi de. O nedenle burada eğer tanımlıysa bazı kalemler çocuk ve gençlerin de katılması gerektiğini düşünüyorum. Dolayısıyla da bunların eğer ki... Nurgül Hanım'ın yaptığı öyle bir çalışma vardı Millî Eğitim Bakanlığıyla ilgili, değil mi? Çocuk başına yapılan harcamalar yani o örnekte vardı. Dolayısıyla toplam harcamayı görebiliriz.

Şimdi, eğitimde özellikle okur yazar oranı açısından bile kadın-erkek arasında ne kadar açık olduğunu düşünürsek, çok uzun zaman -ki bu KSGM'nin ulusal eylem planlarında da saptanan bir nokta, yüzdeyi hatırlamıyorum ama- aslında temel eğitim, zorunlu eğitim olanaklarından ve dolayısıyla ona yapılan harcamalardan 1960'lardan beri -hani elimizde veriler o dönemden beri var- kadınlar yeterince yararlanmamış demektir. Yani uygulanan bir mali politika var, yasal politika var ama bunun esas yürürlüğe girmesi ancak zorunlu beş yıllık eğitim varken yetişkin kadınların yüzde 100'ünün okur yazar olmasını gerektirirdi. Biz de okur yazarlık açısından bile -ilkokulu ve sonrayı bir yana bırakın- bir kadın-erkek eşitsizliği varsa bu işte uygulanan politikanın, dolayısıyla yapılan Millî Eğitim harcamalarının hakça dağılmadığını gösterir, çok basit bir örnek ama aynı şekilde sağlık için buna bakabiliriz. Örneğin meme kanseriyle, prostat kanseri, sağlık olanakları, yararlanıcılar, karşılanan ilaçlar, bunların maliyetleri, temel koruyucu hizmetler -sağlık hizmetleri açısından, ulaşım hizmetleri açısından- bu kalemler fonksiyonlara göre çoğaltılabilir, uzun bir listemiz var aslında. Dolayısıyla da toplam gereklilik, olanaklar ancak ondan sonra söz konusu olacak yani en baştan bir bu yararlanıcı dökümü olmadan bizim profili ve eşitsizlik yapısını çıkarmamız mümkün değil.

Gelirler açısından belki daha tanımlı bu mevcut vergi kalemlerimiz, kadınların... Mesela gelir vergisi, kadınların sayısı ve ne kadar veriyorlar? Erkekler kaç ve ne kadar veriyorlar? Kurumlar vergisi ve -hocamız da sözünü etti, değişti bu özelliğe- mülkiyet üzerinden alınan vergiler örneğin. Şimdi, bunlar hem eşitsizliği bir başka taraftan gösterecek yani kadınlar çalışmıyorsa, kayıt dışı çalışmıyorsa ya da mülk sahibi değilse burada sayıları çok az çıkacak. Bu "Bütün vergileri erkekler veriyor, harcamaları kadınlara mı yapacağız?" gibi komik bir soru uyandırabilir ama aynı zamanda arka plandaki yapısal eşitsizliği de gözler önüne serecektir. Aynı zamanda belki kadınların da kayıt dışı istihdamdan sosyal güvenceli, insana yaraşır ortamlarda çalışmasının ya da o istihdam alanlarına çekilmesine önayak olacaktır politika tasarımı açısından.

Şimdi, benim sunumumda -ben soru da almak istiyorum- bu bağlamda eğitim, sağlık, istihdam, spor gibi alanlarda ne tür sorular sorulabilir ve bu kalemler nasıl yansıtılabilir, onlar var, sonra bakılabilir.

Teşekkür ederim.

BAŞKAN – Ben çok teşekkür ediyorum.

Katkı sağlamak isteyen ya da soru sormak isteyen var mı?

Mustafa Bey, buyurun.

KOMİSYON UZMANI MUSTAFA ŞAHİN – Ben de çok teşekkür ederim hocama. Tabii özellikle Kâmil hocanın Anayasa'yla ilgili bir vurgusu vardı. Ona ilişkin bir değerlendirme yapacağım ama daha önce hocamın bu vergilerin ya da vergi yükünün veya vergi hasılatının erkeklerce büyük ölçüde yerine getirilmesi noktasındaki tespiti son derece önemli. Yani bu yapısal eşitsizlik âdeta bir marjinalleşme değil mi Hocam? Yani dışlanma, yani kamusal yaşamın üretim, bölüşüm süreçlerinden dışlanma marjinalleşme. O anlamda çok çarpıcı yani şu mantık her zaman yani eşitlik, eşitsizlik kavramları bazı konuları açıklamakta da yeterli kavramlar olmayabiliyor. Açıklık veya o toplumsal ilişkilerdeki konum öylesine birbirine uçurum sayılabilecek konumlar olunca, bu başka kavramlarla destek... Yani eşitsizlik var, aynı zamanda dışlanıyor, aynı zamanda marjinalleşiyor, aynı zamanda farklı niteliklemlerle durumu anlamak mümkün oluyor tabii, bu açıdan önemli. Hocama ben şu açıdan bir soru yönelmek istiyorum. Aslında öğlen de bir miktar paylaşmıştım. Bu cinsiyet eşitliği perspektifinden tasarı ve teklifleri yani ilgili tasarı ve teklifleri incelemeye başladık. Bu anlamda ve mevzuata bağlı toplumsal cinsiyete duyarlı bütçe yaklaşımının mevzuatla ilişkili olan bir boyutuna da değindiler sunumunda. O çerçevede, acaba bu uluslararası hukuk veya devletin yükümlülükleri açısından bu Birleşmiş Milletlerin cinsiyete duyarlı bütçe noktasındaki kararların veya diğer açıkladığınız belgelerin, hükümetlerin altına imza koyduğu belgelerin bu mevzuat tasarılarının incelenmesinde bir perspektif olarak kullanımına nasıl bakarsınız? Çünkü bütçe mevzuatla da bir ilişki, entegre çalışan bir yer, ona değindiniz. Bu hususu paylaşmak istedim, hocamın değerlendirmesini almak istedim.

Teşekkür ederim.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ MALİYE ANABİLİM DALI BAŞKANI PROF. DR. GÜLAY GÜNLÜK ŞENESEN - Teşekkür ederim.

Benim aslında bu çalışmalara başlarkenki beklentim oydu yani o politikaların Devlet Planlama Teşkilatının dokümanlarına nasıl yansıdığı ve dolayısıyla mali planlara nasıl yansıdığı. Orada eşleşmeyi –ki bu 2006'dan beri süren bir süreç- görmediğim zaman bunu vurgulamanın önemli olduğunu düşündüm ama aynı zamanda Birleşmiş Milletlerin bu tür kararları içinde bir ifade var ki sanıyorum bütün ulusal hükümetler onu kullanmayı tercih ediyorlar: “Ülkenin önceliklerine uygun düştüğü takdirde.” Bu ifade olduğunda -o yüzden ben öyle bir soruyu da koydum- cinsiyetler arası eşitsizliği gidermek öncelikli midir? Ne kadar önceliklidir? Orada merkezî hükümetin karar vermesi lazım ve uzun dönemli yani elli yıllık bir perspektif öngörerek bunu koyması gerekir ki hem merkezî kurumlar genel politika açısından ve bence olmazsa olmaz, yerel politikalarla koordineli olması açısından bir süreklilik sağlansın. Öbür türlü çok tekil uygulamalar yani hiçbir yükümlülük altına girilmeyen ama belli bir konjonktürde âdeta biraz da yasak savar gibi ya da görünümü kurtarmak amacıyla yapılmış faaliyetler hâline geliyor, gelmekte. Ben, bunun uzun dönemli, istediğimiz ölçüde kalıcı etkilerinin olmayacağı kaygısını taşıyorum. O yüzden, merkezî karar birimlerinin bu uluslararası yükümlülükler çerçevesinde hem faaliyet göstermesini istiyorum, bekliyorum hem de bu uluslararası

yükümlülüklerin merkezî yönetimin iç politika tasarımında elini güçlendirdiğini düşünüyorum yani bir dayanak olabileceğini, bir meşruiyetinin olabileceğini düşünüyorum.

BAŞKAN – Çok teşekkür ediyorum.

Buyurun Pınar Hanım.

KALKINMA BAKANLIĞI PLANLAMA UZMANI PINAR ÖZEL – Teşekkür ediyorum hocamıza kapsamlı sunumu için.

Özellikle, o uygulama şablonlarının da çok faydalı olacağını ve kullanacağımızı düşünüyorum.

Ben, özellikle Avustralya örneğiyle ilgili bir şeyi sormak istiyordum.

Şimdi, başka bir kaynakta Avustralya'da -zaten ilk başlayan ülke- toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemeye 1980'li, 1990'lı yıllarda çok etkin bir şekilde uygulandı ancak 1990'lı yılların ortalarından sonra uygulamada özellikle eyaletler bazında sayının giderek azaldığı gibi bir bilgi vardı. Gelinen noktada da aslında ilk başta tasarlanan ve ideal olarak belirlenen o şablonun daha dışında bir uygulamaya geçildiği, mesela bizdeki Kadının Statüsü Genel Müdürlüğünün bütçesini alıp incelemeye dönmesi gibi bir durumdan bahsediliyor. O konuda sizden bilgi alabilir miyiz?

Teşekkür ederim.

İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ SİYASAL BİLGİLER FAKÜLTESİ MALİYE ANABİLİM DALI BAŞKANI PROF. DR. GÜLAY GÜNLÜK ŞENESEN – Şimdi, o genel değerlendirme doğru. Aynı tür bir değerlendirmeyi şu sıralarda Avrupa için de söyleyebilirsiniz. Kriz başladığında yani dünyadaki genel liberalleşme politikaları ya da neoliberal politikalarla birlikte, kamu kesiminin kriziyle birlikte diyelim bu konunun öncelik dereceleri farklılaşıyor ama kuşkusuz, bu aynı zamanda ülkelerin gelişmişlik düzeyiyle de ilgili yani Avustralya'da temel eşitsizlik alanları düzeltilindiğinde ya da öyle bir evrilme söz konusu olduğunda artık hani belki ideal bir şekilde KSGM'nin bütçesine düşürülebilir ya da indirilebilir. Ama yani bu farkı bir unutmamak gerekir diye düşünüyorum, temel olanaklar açısından ve kamusal alanda kadınların erkeklerle birlikte var olması açısından. Bu çok temel bir kriter bence. Kamusal alanda birlikte var olabilmek, aynı olanaklara sahip olabilmek, bunun yasal altyapısıyla da aynı hakları talep edebilmek ve bunun meşru olması, bunun temel insan hakkı olması. Ama bütünü içinde... Ben son dokümanlara baktığımda, özellikle bu öncelik maddelerinin değiştiğini görüyorum, doğru ama mesela demin göçmenlerden söz ettim. Bu nüfus bileşimiyle birlikte, özellikle bir de tabii doğal felaketler üst üste birkaç yıl olduğunda bazı öncelikler oraya kaymış oluyor yani o konjonktürün getirdiği öncelikler farklı olabilir ama doğrusu, bu bütçenin -evet ayrı bir birim ama- toplam ülke bütçesi içinde yüzde kaç olduğunu bilmiyorum, öyle bakmadım, tek tek eyaletlere bakmak gerekiyor çünkü bir de şu var: Avrupa'da da, Avustralya'da da, Berlin'de de ya da Almanya'da da demem lazım, eyaletler özerk. Berlin kenti bu açıdan çok ideal bir örnek, alt ilçeleriyle birlikte, toplumsal cinsiyete duyarlı bütçelemeyi uygulaması açısından ama benim Almancam yok, o yüzden kısıtlı

yararlanabiliyorum o dokümanlardan. Eyalet sisteminde hem kaynak kullanımı hem kaynak toplaması eyaletin kararlarına ve ortak kararlara bağılı olduğu için yani toplumsal eyalet nüfusuna bağılı olduğu için her birindeki öncelikler farklı olabilir ama bir de -bu ulusal bütçe- tek tek alt bütçelerine bakmamız lazım.

BAŞKAN – Mustafa Bey, bir şey mi ilave edeceksiniz?

KOMİSYON UZMANI MUSTAFA ŞAHİN - Evet.

BAŞKAN – Buyurun.

KOMİSYON UZMANI MUSTAFA ŞAHİN – Bir Anayasa hususuyla ilgili hocamla paylaşmak istediğim bir husus var.

Ben de yani bu yeni Anayasa çalışmalarında özellikle “Ekonomik ve mali hükümler” bölümünde mümkünse cinsiyete duyarlı bütçenin veya bütçe... Yani “cinsiyete duyarlı” tam terminolojik karşılığı olmasa da felsefe olarak, işte kadın-erkek eşitliğini yani bizim eşitlikçi veya işte yani o artık şeye göre, onu önemsiyorum. Yalnız şöyle bir husus var: Aslında bizim Anayasa’ımızda söz gelimi 10’uncu maddede bir değişiklik yapıldı, işte bu pozitif ayrımcılık hükümlerinin eşitliksizlik sayılmayacağına ilişkin bir düzenleme eklendi. Şimdi bu düzenlemenin yaşamsal kılınması için Anayasa’nın diğer maddeleriyle entegre bir perspektifi üretmek lazım yani bütçenin bu anlamda cinsiyete duyarlı veya eşitlikçi bir perspektiften tasarımı aslında 10’uncu maddenin somutlaşması, yaşamsal hâle gelmesi açısından da önemli veya vergi ödeviyle ilgili 73’üncü madde. Orada da söz gelimi ödeme gücü ilkesinden bahsediyoruz, sosyal amaçtan bahsediyoruz, eşitlik ve diğer ilkelerden. Oraya kadın-erkek eşitliği... Veya o duyarlılığı sosyal amacı, ödeme gücü ilkesinin cinsiyete duyarlı hâle getirilmesi aslında 10’uncu madde hatta 2’nci maddedeki hukuk devleti, sosyal devlet, hatta 5’inci maddedeki devletin amaç ve görevleri, 10’uncu madde, 73, 161, 164 bir bütüncül perspektiften tasarımının ürünü olabilir. Yoksa maalesef ki anayasada yani normlar hiyerarşisindeki en üst düzeydeki belgede biz bu tasarımı inşa edebilirsek -ki daha önceki toplantılarımızda da zaman zaman işaret ettik- aslında cinsiyete duyarlı bütçe toplumsal cinsiyet vatandaşlık ilişkisinin de sorunlu, eşitsiz doğasını dönüştürecek bir potansiyele sahip. Bugün feminist literatürde, özellikle toplumsal cinsiyet ve vatandaşlık üzerine son derece zengin bir literatür var ve gelişme istidadında ve bu vatandaşlıkla örneğin sosyal politika literatürü çok yakın çalışıyor yani sosyal politika makalelerine baktığımız zaman hemen bir vatandaşlık ve cinsiyet vurgusunu görüyoruz. Aslında biz cinsiyet ve vatandaşlık vurgusunu eş zamanlı bütçe alanında da -hocamın ifade ettiği gibi- maliye alanında da o perspektifi eş zamanlı üretmeliyiz. Ben de hocam gibi... Yani lokal düzeydeki gelişmeler sevindirici ve bu anlamda, dünya örneklerinde özellikle Parlamentonun her... Şimdi, dünya örnekleri çeşitli, daha önce de tartıştık. Hükümet odaklı yönelişler, inisiyatifler olduğu gibi parlamento odaklı inisiyatifler de var yani parlamento âdeta bir anahtar rol ve çok farklı taraflar arasında bu perspektifin yaşama geçirilmesi noktasında ciddi bir rol de üstlenebiliyor. Dolayısıyla, bizim devlet yönetim veya kültürümüzde daha

çok, işte hükümet, bürokrasi var ama dünya örneklerinde daha çeşitlilik fazla ve parlamento, kadın örgütleri, bürokrasiden böyle daha iletişimin ve iş birliği kanallarının çeşitliliği ve zenginliği içinde deneyimlerle de karşılaşıyoruz okumalarımızda.

Ben çok teşekkür ederim. Sağ olun Sayın Başkanım.

BAŞKAN – Rica ediyorum. Ben teşekkür ediyorum bunlar çok değerli katkılar.

Eğer kimse ilave edecek bir şey söylemeyecekse, hocalarımı da geç bırakmak istemiyorum.

Toplantıyı kapatıyorum.

Bütün katılımcılara tekrar çok teşekkür ediyorum.

Kapanma Saati: 17.20